

Πρόγραμμα ΕΟΧ : 'I' M SET!' – Η Εφαρμογή της Υποχρεωτικής Σεξουαλικής Διαπαιδαγώγησης στους Έφηβους στην Κύπρο

Ανάλυση Υφιστάμενης Κατάστασης: Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία και Δικαιώματα (ΣΑΥΔ) των Εφήβων στην Κύπρο

Συντάκτρια:

Δώρα Γεωργίου, Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού (ΚΣΟΠ)

Συγγραφείς:

Ελίνα Κωφού, Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου (MIGS)

Κυριάκος Μιχαήλ, Γραφείο Επιτρόπου Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού (ΕΠΔΠ)

Αγγελική Ανδρέου, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου (ΠΙΚ)

Δώρα Γεωργίου, Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού (ΚΣΟΠ)

Σύμβουλος:

Gry Stordahl, Sex og Politikk (SoP); Νορβηγικός Σύνδεσμος για την προώθηση της Σεξουαλικής και Αναπαραγωγικής Υγείας και Δικαιωμάτων (ΣΑΥΔ)

Μάϊος 2015

Πίνακας Περιεχομένων

I. Ορισμοί.....	3
II. Εκτελεστική Περίληψη.....	8
III. Αποτελέσματα.....	9
III.1 Σεξουαλικά Μεταδιδόμενες Λοιμώξεις (ΣΜΛ) συμπεριλαμβανομένου του ιού HIV/AIDS.....	9
III.2 Ανεπιθύμητη Εγκυμοσύνη και Άμβλωση.....	10
III.3 Έμφυλη Βία (ΕΒ).....	12
Ενδοοικογενειακή Βία.....	12
Επιβλαβής Παραδοσιακή και Πολιτισμική Βία.....	13
Σεξουαλική Βία.....	14
Σεξουαλική Κακοποίηση & Εκμετάλλευση.....	15
III.4 Εκφοβισμός.....	17
Σχολικός Εκφοβισμός.....	17
Διαδικτυακός Εκφοβισμός.....	19
III.5 Διατροφικές Διαταραχές.....	21
IV. Άμεσοι Παράγοντες που οδηγούν στα Αποτελέσματα.....	22
IV.1 Χαμηλό επίπεδο χρήσης Προφυλακτικού και Αντισύλληψης.....	22
IV.2 Παραπληροφόρηση/ Έλλειψη Πληροφόρησης.....	22
IV.3 Έλλειψη Επικοινωνιακών δεξιοτήτων.....	23
IV.4 Έλλειψη Υπηρεσιών Φιλικών προς τους Νέους.....	24
V. Έμμεσοι Παράγοντες Επικινδυνότητας και Προστασίας που Οδηγούν στα Αποτελέσματα.....	25
V.1 Ανισότητα των Φύλων.....	25
Οικοδόμηση των Φύλων: Ανδρικές/ Γυναικείες Ταυτότητες.....	26
V.2 Εικόνες στα ΜΜΕ.....	27
V.3 Ομοφοβία.....	28
VI. Νομικό Πλαίσιο και Πλαίσιο Πολιτικής για τη ΣΑΥΔ και τους έφηβους στην Κύπρο.....	29
VI.1 Τα Σεξουαλικά Δικαιώματα μέσα στο Πλαίσιο των Δικαιωμάτων του Παιδιού.....	30
VI.2 Η Εμπλοκή της Κυπριακής Κυβέρνησης στην Προώθηση των Δικαιωμάτων του Παιδιού.....	33
VI.3 Παρεμβάσεις μέσω του Αναλυτικού Προγράμματος της Αγωγής Υγείας.....	36
VII. Συμπεράσματα/Συστάσεις.....	36

Ορισμοί:

Έφηβοι/ Νεολαία/ Νέοι Άνθρωποι: Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας ορίζει τους νέους ανθρώπους, ως τα άτομα μεταξύ 10 και 24 ετών. Οι έφηβοι αποτελούν την ηλικιακή ομάδα 10 -19 ετών και οι νέοι την ηλικιακή ομάδα 15 – 24 ετών. Η εφηβεία αποτελεί στάδιο κλειδί στη ζωή και επηρεάζει την υγεία, τις ευκαιρίες και την ανάπτυξη της υπόλοιπης ζωής. Πρόκειται για μια περίοδο σωματικών, πνευματικών, κοινωνικών και συναισθηματικών αλλαγών που συνοδεύεται από μια αυξανόμενη ανάγκη καθορισμού της σεξουαλικής ταυτότητας και της κοινωνικής θέσης. Η διαχείριση των αλλαγών αυτών για την επίτευξη του βέλτιστου επιπέδου υγείας και προσωπικής ανάπτυξης αποτελεί πρόκληση και επηρεάζεται βαθειά από τις κοινωνικές εμπειρίες.

Η Ανθρώπινη Σεξουαλικότητα είναι φυσικό και αναπόσπαστο μέρος του κάθε ανθρώπου από τη στιγμή που γεννιέται. Για το λόγο αυτό, η μάθηση για τη σεξουαλικότητα είναι μια δια βίου διεργασία, αφού μηνύματα για τη σεξουαλικότητα μεταδίδονται είτε άμεσα είτε έμμεσα, μέσα από τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και εμπειρίες. Η σεξουαλικότητα περικλείει το βιολογικό φύλο, τις ταυτότητες και τους ρόλους του κοινωνικού φύλου, το σεξουαλικό προσανατολισμό, τον ερωτισμό, την απόλαυση, την οικειότητα και την αναπαραγωγή. Η σεξουαλικότητα βιώνεται και εκφράζεται μέσα από σκέψεις, φαντασιώσεις, επιθυμίες, πεποιθήσεις, στάσεις, αξίες, συμπεριφορές, πρακτικές, ρόλους και σχέσεις. Ενώ η σεξουαλικότητα μπορεί να περιλαμβάνει όλες αυτές τις διαστάσεις, εντούτοις δε βιώνονται, ούτε εκφράζονται πάντα όλες. Η σεξουαλικότητα επηρεάζεται από την αλληλεπίδραση βιολογικών, ψυχολογικών, κοινωνικών, οικονομικών, πολιτισμικών, δεοντολογικών, νομικών, ιστορικών, θρησκευτικών και πνευματικών παραγόντων¹.

Η Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία και Δικαιώματα (ΣΑΥΔ) αναφέρεται σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, τα οποία στηρίζουν την ελευθερία του κάθε ατόμου να απολαμβάνει τη σεξουαλικότητά του και την αναπαραγωγική του ιδιότητα, σε ένα πλαίσιο ισοτιμίας, αμοιβαίου σεβασμού και ίσων δικαιωμάτων. Ο όρος αυτός περιλαμβάνει τη Σεξουαλική Υγεία, τα Σεξουαλικά Δικαιώματα, την Αναπαραγωγική Υγεία και τα Αναπαραγωγικά Δικαιώματα.

Η Σεξουαλική Υγεία είναι μια κατάσταση σωματικής, συναισθηματικής και ψυχικής ευεξίας που σχετίζεται με τη σεξουαλικότητα και όχι μόνο η απουσία ασθένειας ή δυσλειτουργίας ή αναπηρίας².

Τα Σεξουαλικά Δικαιώματα* είναι τα δικαιώματα όλων των ανθρώπων να αποφασίζουν ελεύθερα και υπεύθυνα για όλες τις πτυχές της σεξουαλικότητάς τους, συμπεριλαμβανομένης της διασφάλισης και προώθησης της σεξουαλικής τους υγείας, ενώ τόσο η σεξουαλική τους ζωή, όσο και οι αποφάσεις τους να είναι απαλλαγμένες από διακρίσεις, βία και εξαναγκασμό. Στις σεξουαλικές τους σχέσεις έχουν το δικαίωμα να προσδοκούν και να απαιτούν ισότητα, συναίνεση, αμοιβαίο σεβασμό και ισότιμη ευθύνη³.

Η Αναπαραγωγική Υγεία είναι μια κατάσταση πλήρους σωματικής, συναισθηματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας σε όλα τα θέματα που σχετίζονται με το αναπαραγωγικό σύστημα, τις λειτουργίες και τις διαδικασίες του και όχι μόνο η απουσία ασθένειας ή δυσλειτουργίας ή αναπηρίας⁴.

¹ Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας: σεξουαλική υγεία (2008). www.who.int/reproductive_health/gender/sexualhealth.html

² Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας: σεξουαλική υγεία (2008). www.who.int/reproductive-health/gender/sexual_health.html

³ [www.icw.org/files/SRHR-ICW% 20fact% 20sheet-06.doc](http://www.icw.org/files/SRHR-ICW%20fact%20sheet-06.doc)

⁴ www.who.int/topics/reproductive_health/en/

Τα Αναπαραγωγικά Δικαιώματα είναι τα δικαιώματα των ζευγαριών και των ατόμων να αποφασίζουν ελεύθερα και υπεύθυνα για το αν θέλουν να κάνουν παιδιά, πόσα και πότε και να έχουν την πληροφόρηση, την παιδεία και τα μέσα για να μπορούν να πάρουν την απόφαση αυτή. Επίσης περιλαμβάνεται το δικαίωμα στην απόλαυση υψηλού επιπέδου σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, όπως και το δικαίωμα στην ελεύθερη, χωρίς διακρίσεις, πειθώ, εξαναγκασμό ή βία απόφαση, για θέματα που σχετίζονται με την αναπαραγωγή⁵.

Η Περιεκτική Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση (ΠΣΔ) είναι «...μια προσέγγιση βασισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα, που σκοπό έχει να εφοδιάσει τους νέους με τις γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες που χρειάζονται για να είναι σε θέση να παίρνουν ενημερωμένες αποφάσεις και να απολαμβάνουν τη σεξουαλικότητά τους σωματικά, συναισθηματικά, ατομικά και στις σχέσεις τους. Προσεγγίζει τη σεξουαλικότητα ολιστικά και εντός του πλαισίου της συναισθηματικής και κοινωνικής ανάπτυξης»⁶. Για να είναι επιτυχημένη η ΠΣΔ, είναι απαραίτητη η πληροφόρηση για τα πιο κάτω θέματα: κοινωνικό φύλο, σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και HIV, σεξουαλικά και αναπαραγωγικά δικαιώματα και σεξουαλική ταυτότητα, απόλαυση, ευχαρίστηση, βία, διαφορετικότητα, σχέσεις.

Το Βιολογικό Φύλο είναι όλα τα βιολογικά χαρακτηριστικά με τα οποία γεννιούνται άνδρες και γυναίκες. Είναι παγκόσμια και γενικώς μόνιμα, π.χ. οι άνδρες δεν μπορούν να θηλάσουν, οι γυναίκες έχουν περίοδο κλπ.

Το Κοινωνικό Φύλο αναφέρεται στους ρόλους και τις ευθύνες που ανατίθενται σε άνδρες και γυναίκες από την κοινωνία. Η κοινωνικοποίηση του φύλου επηρεάζεται από την οικογένεια, τους ομότιμους, τις κοινότητες και από θεσμούς όπως τα ΜΜΕ. **Το Κοινωνικό Φύλο** δεν είναι βιολογικό – τα αγόρια και τα κορίτσια δε γεννιούνται γνωρίζοντας πως πρέπει να μοιάζουν, να ντύνονται, να μιλούν, να συμπεριφέρονται, να σκέφτονται ή να ενεργούν. Η κοινωνία στο σύνολό της στέλνει μηνύματα για τα χαρακτηριστικά και τους ρόλους των κοριτσιών και αγοριών. Βασικά η κοινωνία μας τοποθετεί όλους σε «κουτιά κοινωνικού φύλου».

Οι ρόλοι του Κοινωνικού Φύλου έχουν καταστεί πιο ίσοι κατά τις τελευταίες δεκαετίες και έτσι υπάρχουν λιγότερες διαφορές μεταξύ των ρόλων των αγοριών και των ρόλων των κοριτσιών αλλά οι παραδοσιακοί ρόλοι του κοινωνικού φύλου ακόμα έχουν μεγάλη επιρροή. Ακόμα και αν δεν το αντιλαμβανόμαστε πάντοτε μας εξασκείτε μεγάλη πίεση να συμμορφωθούμε προς αυτούς. Πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι οι ρόλοι του κοινωνικού φύλου είναι απλώς «έτσι έχουν τα πράγματα» αλλά η πραγματικότητα είναι ότι οι ρόλοι του κοινωνικού φύλου δημιουργούνται, επιβάλλονται και αλλάζουν με το χρόνο και από μέρος σε μέρος.

Οι Κανόνες του Κοινωνικού Φύλου δημιουργούνται από την κουλτούρα μας όχι από τη φύση και μπορούν να αλλάξουν με το χρόνο. Πριν από μερικές δεκαετίες για παράδειγμα θα ήταν ιδιαίτερα ασύνηθες αν όχι ανήκουστο για έναν άντρα να επιλέξει να εγκαταλείψει τη δουλειά του για να μείνει στο σπίτι και να φροντίζει τα παιδιά του. Παρά τη μεγάλη πρόοδο σε θέματα ισότητας ευκαιριών και

---

*Τα σεξουαλικά δικαιώματα δημιουργήθηκαν με ενήλικες ως ομάδα στόχου και εφαρμόζονται για παιδιά διά μέσο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

⁵ www.iew.org/files/SRHR-ICW%20fact%20sheet-06.doc

⁶ Διεθνής Ομοσπονδία Οικογενειακού Προγραμματισμού (IPPF) (2006), *Πλαίσιο για τη Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση*. Για περισσότερες πληροφορίες: 'Comprehensive Sexuality Education: Informing IPPF Synthesis Report', (2005), Λονδίνο, IPPF. <http://www.ssga-assa.ch/cms10/images/stories/ssga/dokumente/infos/0806IPPF-guideline-eng.pdf>

δικαιωμάτων μεταξύ ανδρών και γυναικών, οι «παραδοσιακοί» ή «άκαμπτοι» κανόνες κοινωνικού φύλου παραμένουν διάχυτοι στην Ευρώπη και τον κόσμο μεταξύ και των ενηλίκων και των νέων ανθρώπων. Οι κανόνες κοινωνικού φύλου μπορεί να είναι τόσο βαθειά ριζωμένοι που συχνά οι άνθρωποι τους αποδέχονται ως «έτσι έχουν τα πράγματα» και δεν μπορούν να αναγνωρίσουν τη δύναμη που έχουν να διαμορφώσουν προσδοκίες και συμπεριφορές⁷.

Η Έμφυλη Βία (ΕΒ) είναι ένας γενικός όρος για κάθε είδος διάκρισης ή επιβλαβούς συμπεριφοράς η οποία απευθύνεται ενάντια σε κάποιο πρόσωπο βάσει του (πραγματικού ή αντιλαμβανόμενου) κοινωνικού φύλου ή σεξουαλικού προσανατολισμού. Η ΕΒ μπορεί να είναι σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική, οικονομική ή κοινωνικό-πολιτισμική. Οι βασικές τις αιτίες πρέπει να γίνονται αντιληπτές μέσα στα πλαίσια των κανόνων του κοινωνικού φύλου, των αξιών και πεποιθήσεων που στηρίζουν τις άνισες ιεραρχίες εξουσίας μεταξύ γυναικών και ανδρών αλλά επίσης και μεταξύ ανδρών και μεταξύ γυναικών. Αυτές οι ιεραρχίες εξουσίας όχι μόνο καθιστούν εφικτή την έμφυλη βία αλλά σε κάποιες περιπτώσεις δημιουργούν ένα περιβάλλον όπου η ΕΒ είναι ανεκτή ή θεωρείται ακόμα και αποδεκτή. Οι θύτες μπορεί να περιλαμβάνουν μέλη της οικογένειας ή της κοινότητας και άτομα τα οποία ενεργούν εκ μέρους πολιτισμικών, θρησκευτικών ή κρατικών θεσμών. Η έμφυλη βία επηρεάζει και άντρες και γυναίκες αλλά οι γυναίκες και τα κορίτσια επηρεάζονται δυσανάλογα, το οποίο αντανακλά την υποδεέστερη τους θέση στην κοινωνία. Διαφορετικές ομάδες ανδρών και γυναικών, όπως όσοι ανήκουν σε σεξουαλικές μειονότητες, είναι επίσης πιθανόν να επηρεαστούν δυσανάλογα από την έμφυλη βία.

Μορφές Έμφυλης Βίας: η βία είναι ένα πολύπλοκο ζήτημα και η κατηγοριοποίηση διαφορετικών «τύπων» βίας δεν μπορεί ποτέ να είναι ακριβής. Η βία διακρίνεται σε πέντε αλληλένδετους τύπους: σωματική, λεκτική, σεξουαλική (σεξουαλικοποιημένη), ψυχολογική και κοινωνικοοικονομική. Στην πραγματικότητα κάποιες από τις πολλές μορφές μπορεί να είναι ταυτόχρονα παρούσες ιδιαίτερα σε σχέσεις κακοποίησης. Όλες οι μορφές μπορεί να εμφανίζονται και στην ιδιωτική ζωή (σε οικογένειες και προσωπικές σχέσεις) και στη δημόσια, να διαπράττονται από άγνωστα άτομα σε δημόσιους χώρους ή από οργανισμούς, θεσμούς και κράτη⁸. Είναι επίσης σημαντικό να τονίσουμε ότι για τους σκοπούς της παρούσας έκθεσης θα επικεντρωθούμε στις εξής μορφές ΕΒ:

Η Ψυχολογική και Συναισθηματική Έμφυλη Βία περιλαμβάνει πράξεις όπως ο έμφυλος εκφοβισμός, η σεξουαλική παρενόχληση, η παρενοχλητική παρακολούθηση (stalking), η απομόνωση, η γελοιοποίηση, η ταπείνωση, οι προσβλητικές βρισιές, η κατατρομοκράτηση, ο έλεγχος των προσώπων που μπορεί να δει κανείς ή των ρούχων που μπορεί να φορέσει, τα σεξουαλικά υπονοούμενα και τα αστεία για τη σεξουαλικότητα των αγοριών και τη σεξουαλική διαθεσιμότητα των γυναικών. Η ψυχολογική βία ασκείται από άτομα γνωστά στο θύμα (π.χ. σύντροφος, μέλος της οικογένειας, μαθητές σε σχολείο ή συνάδελφοι στο χώρο εργασίας) και άγνωστα προς αυτό (π.χ. προσβλητικά σχόλια από αγνώστους στον δρόμο).

Ενδοοικογενειακή Βία: η βία η οποία διαπράττεται μέσα στα πλαίσια μιας συμβίωσης/ ενός οικογενειακού περιβάλλοντος ή μεταξύ προσώπων τα οποία συγκατοικούσαν στο παρελθόν συμπεριλαμβανομένων συζύγων, συντρόφων, γονέων, παιδιών ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου το οποίο συμβιώνει με τους προαναφερθέντες. Βία είναι κάθε πράξη, παράλειψη ή συμπεριφορά, η οποία προκαλεί

⁷ Carroll, J. L. (2010) *Sexuality Now: Embracing Diversity*. Third Edition, Wadsworth – Cengage Learning Publishers, Pacific Grove, CA.

⁸ Συμβούλιο της Ευρώπης (2007). Ζητήματα Φύλου: Εγχειρίδιο για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας μεταξύ των νέων (ανακτήθηκε από: <http://eycb.coe.int/gendermatters/>)

σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη σε οποιοδήποτε μέλος της οικογένειας από άλλο μέλος της οικογένειας συμπεριλαμβανόμενης της βίας που χρησιμοποιείται για σκοπούς σεξουαλικής επαφής χωρίς τη συγκατάθεση του θύματος και της βίας που εξασκείται με πρόθεση τον περιορισμό της ελευθερίας ενός μέλους της οικογένειας. Η βία που ασκείται στην παρουσία ανήλικου μέλους της οικογένειας, ανεξαρτήτως από το εάν στρέφεται άμεσα ενάντια σε αυτό ή όχι, χαρακτηρίζεται ως ενδοοικογενειακή βία αφού μπορεί να προκαλέσει ψυχικά τραύματα στο παιδί⁹.

Η Σεξουαλική Βία αναφέρεται σε όλες τις μορφές καταναγκαστικών σεξουαλικών πράξεων συμπεριλαμβανομένου του εξαναγκασμού σε σεξουαλική πράξη ενάντια στη θέληση ενός ατόμου και οποιεσδήποτε ανεπιθύμητες, συνήθως επαναλαμβανόμενες και χωρίς ανταπόκριση σεξουαλικές προσεγγίσεις ή ανεπιθύμητη λεκτική ή σωματική συμπεριφορά σεξουαλικής φύσης. Συμπεριλαμβάνει τον βιασμό (βιασμό σε ραντεβού, ομαδικό βιασμό, βιασμό εντός γάμου και βιασμό ως όπλο πολέμου), τη σεξουαλική κακοποίηση παιδιών, τη σεξουαλική παρενόχληση και την εμπορία γυναικών, κοριτσιών ή αγοριών για σεξουαλική εκμετάλλευση.

Σεξουαλική Εκμετάλλευση Παιδιών

Ο όρος αναφέρεται στη σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών με την παραγωγή και αναπαραγωγή οπτικού υλικού.

- Παραγωγή Παιδικής Πορνογραφίας
- Παροχή πληροφοριών για Παιδική Πορνογραφία
- Διάδοση Παιδικής Πορνογραφίας
- Προώθηση Παιδικής Πορνογραφίας
- Κατοχή Παιδικής Πορνογραφίας
- Πρόσκληση Παιδιού σε συμμετοχή σε Παιδική Πορνογραφία

Η Επιβλαβής Παραδοσιακή και Πολιτισμική Βία περιλαμβάνει πρακτικές όπως ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων, η βία που σχετίζεται με θέματα «τιμής», την κληρονομιά της συζύγου και της περιουσίας, την πρώιμη σύναψη γάμου και τον γάμο παιδιών, την καταναγκαστική έκθεση σε σεξουαλικό περιεχόμενο και κατάρτιση και την κακοποίηση που σχετίζεται με την προίκα ή το αντίτιμο της νύφης. Βάσει επιστημονικών κριτηρίων ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων είναι αναμφίβολα επιβλαβής για τα κορίτσια καθώς τους αποστερεί ζωτικά σεξουαλικά όργανα αναγκαία για την υγεία και την ολιστική τους ανάπτυξη. Το γεγονός ότι ο ακρωτηριασμός γίνεται σε ανήλικες οι οποίες δεν έχουν πραγματική δύναμη συγκατάθεσης αποτελεί παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Η Οικονομική Βία μπορεί να περιλαμβάνει την αρπαγή περιουσίας, την αποστέρηση βασικών αναγκαιοτήτων, τον έλεγχο των εισοδημάτων των θυμάτων, την απαγόρευση της απασχόλησης και των αποκλεισμό τους από διαδικασίες λήψεως αποφάσεων. Σε πολλές χώρες η οικονομική βία νομιμοποιείται βάσει νομοθεσίας π.χ. νόμοι που δίνουν στον σύζυγο πλήρη δικαιώματα επί της περιουσίας της συζύγου του ή που δεν επιτρέπουν σε συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων να ψηφίσουν στις εκλογές.

Ο Εκφοβισμός είναι η ανεπιθύμητη επιθετική συμπεριφορά μεταξύ παιδιών σχολικής ηλικίας η οποία περιλαμβάνει πραγματική ή αντιλαμβανόμενη ανισορροπία εξουσίας. Η συμπεριφορά είναι

⁹ http://www.familyviolence.gov.cy/upload/publications/criminal_offence_yellow_en.pdf

επαναλαμβανόμενη ή έχει τη δυνατότητα να επαναληφθεί μέσα στο χρόνο. Και τα παιδιά που τυγχάνουν εκφοβισμού και τα παιδιά που εκφοβίζουν άλλα παιδιά δυνατόν να έχουν σοβαρά μακροχρόνια προβλήματα¹⁰.

Ο Διαδικτυακός Εκφοβισμός (Cyber-bullying) αναφέρεται σε πρακτικές παρενόχλησης και εξευτελισμού κατά τρόπο εσκεμμένο, επαναλαμβανόμενο και εχθρικό ιδιαίτερα μεταξύ εφήβων με τη χρήση της πιο πρόσφατης ψηφιακής τεχνολογίας και των κινητών τηλεφώνων. Συχνά συνοδεύεται από την απειλή της έκθεσης της ιδιωτικής ζωής του θύματος με σκοπό να το τρομοκρατήσουν και να το εκφοβίσουν. Τα περιστατικά αυτά αυξάνονται όλο και περισσότεροι μεταξύ των νέων ανθρώπων¹¹.

Η Διαδικτυακή Παρενοχλητική Παρακολούθηση και η Διαδικτυακή Προσέγγιση και Συναναστροφή με σκοπό τη Σεξουαλική Κακοποίηση (Cyber-stalking – Cyber-grooming): πρόκειται για την παρενόχληση ενός άλλου προσώπου μέσω του διαδικτύου με τη χρήση ιστοσελίδων, ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, του Παγκόσμιου Συστήματος Προσδιορισμού Θέσης (GPS), κακόβουλου λογισμικού ή άλλων ηλεκτρονικών εργαλείων. Αποτελεί μια μέθοδο με την οποία οι παιδευαστές αναπτύσσουν και καθιερώνουν παραπλανητικές σχέσεις με ανήλικα θύματα με σκοπό τη σεξουαλική παρενόχληση και εκμετάλλευση. Η γνωριμία με παιδιά θύματα ξεκινάει μέσα από ηλεκτρονικούς χώρους συνομιλίας, ιστολόγια (chatrooms, blogs) τα οποία διασφαλίζουν την εύκολη επικοινωνία με ανήλικους και την ψευδαίσθηση της ανωνυμίας και της ασφάλειας.

---

¹⁰ <http://www.stopbullying.gov/what-is-bullying/definition/index.html>; <http://evcb.coe.int/gendermatters/>

¹¹ <http://www.stopbullying.gov/cyberbullying/what-is-it/index.html>

Εκτελεστική Περίληψη

Σκοπός αυτού του εγγράφου είναι να παρέχει τις πιο πρόσφατες επιστημονικές πληροφορίες για τη Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία και Δικαιώματα (ΣΑΥΔ) των εφήβων στην Κύπρο για να υπογραμμίσει την αναγκαιότητα της υποχρεωτικής Περιεκτικής Σεξουαλικής Διαπαιδαγώγησης (ΠΣΔ) σε όλα τα επίπεδα της σχολικής εκπαίδευσης. Η ΣΑΥΔ είναι ένας γενικός όρος ο οποίος διασπάται σε συγκεκριμένους τομείς ώστε να μπορούν να δοθούν τα πιο πρόσφατα στοιχεία για τον κάθε τομέα. Το έγγραφο αυτό είναι διαρθρωμένο ώστε να διασαφηνίζονται οι σχέσεις μεταξύ συγκεκριμένων αποτελεσμάτων της ΣΑΥΔ και παραγόντων που επηρεάζουν τα αποτελέσματα αυτά. Αυτό είναι σημαντικό γιατί πολλοί παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν σημαντικά τα αποτελέσματα της ΣΑΥΔ δεν είναι προφανείς, άμεσοι ή μετρήσιμοι αλλά παρόλα ταύτα πρέπει να τυγχάνουν αναγνώρισης και διαχείρισης. Για παράδειγμα, είναι σημαντικό να αντιλαμβανόμαστε τον τρόπο με τον οποίο οι προκαταλήψεις σε σχέση με το κοινωνικό φύλο επηρεάζουν τη χρήση της αντισύλληψης η οποία με τη σειρά της επηρεάζει το αποτέλεσμα της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης. Έτσι, μέσα στα πλαίσια αυτού του κειμένου εξετάζουμε πρώτα τα **αποτελέσματα** της τρέχουσας κατάστασης της ΣΑΥΔ στους νέους στην Κύπρο, δεύτερον εντοπίζουμε τους **παράγοντες** οι οποίοι είναι **άμεσα** συνδεδεμένοι με τα αποτελέσματα αυτά και τρίτον εντοπίζουμε τους **έμμεσους παράγοντες επικινδυνότητας και προστασίας**. Τέλος, συζητούνται **πολιτικές και νόμοι** που σχετίζονται με τη ΣΑΥΔ των νέων συμπεριλαμβανομένων των **σχολικών εκπαιδευτικών παρεμβάσεων** μέσω του Αναλυτικού Προγράμματος για την Υγεία (2010).

Η σεξουαλικότητα αποτελεί πολύ σημαντικό κομμάτι στη ζωή των εφήβων. Οι μεγάλες αλλαγές της εφηβείας σχετίζονται με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική ωρίμανση και πολλοί έφηβοι είναι δραστήριοι σεξουαλικά πριν από την ηλικία των 18 ετών¹². Κατά τις τελευταίες δεκαετίες και τα αγόρια και τα κορίτσια εισέρχονται στην εφηβεία νωρίτερα απ' ό,τι οι προηγούμενες γενιές¹³. Οι νέοι στην Κύπρο, την Ευρώπη και τον κόσμο αντιμετωπίζουν προκαταλήψεις λόγω φύλου συμπεριλαμβανομένης της έμφυλης βίας, των περιορισμών στις επιλογές οικογενειακού προγραμματισμού και των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού¹⁴. Οι Σεξουαλικά Μεταδιδόμενες Λοιμώξεις (ΣΜΛ) συνεχίζουν να αποτελούν μια πολύ σοβαρή απειλή κατά της υγείας των νέων σε όλη την Ευρώπη ιδιαίτερα στην ηλικιακή ομάδα 15 - 24¹⁵. Οι ΣΜΛ συμπεριλαμβανομένου του ιού HIV/AIDS επηρεάζουν δυσανάλογα τους νέους προκαλώντας μακροχρόνιες ή μόνιμες επιπλοκές όπως στειρότητα και διάφορες μορφές καρκίνου ενώ αυξάνουν το οικονομικό, σωματικό και ψυχολογικό βάρος και στους ανθρώπους και στα συστήματα υγείας¹⁶. Παρά το γεγονός αυτό σε πολλές χώρες η επικρατούσα νοοτροπία είναι ότι οι έφηβοι δεν χρειάζεται να γνωρίζουν ή να ρωτάνε για τη σεξουαλικότητα και ότι δε θα πρέπει να προβαίνουν σε οποιαδήποτε σεξουαλική δραστηριότητα. Αυτό δυνατόν να δημιουργεί ένα περιβάλλον μέσα στο οποίο η σεξουαλική δραστηριότητα των νέων να θεωρείται ως κάτι αρνητικό το οποίο πρέπει να εξαλειφθεί. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο οι νέοι αντιμετωπίζουν μεγαλύτερα εμπόδια στην πρόσβαση σε έγκυρη πληροφόρηση

¹² Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου (ONEK) & Κέντρο Έρευνας και Ανάπτυξης Intercollege, (2002). *Έρευνα για την Αναγνώση, την Εργασία, τις Σχέσεις, τις Αντιλήψεις και τα Προβλήματα των Νέων*. ONEK: Λευκωσία. www.youthboard.org.

¹³ Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, (2003). *Very Early Adolescence the Hidden People*, Γενεύη. www.who.int/childadolescenthealth/New_Publications/NEWS/NEWS/20Participants_background.pdf

¹⁴ YouAct, (2008). *Ευρωπαϊκός χάρτης νέων για τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και δικαιώματα: Μια προοπτική βασισμένη στα Δικαιώματα* http://www.youact.org/publications/small_img/Charter%20Sexual%20and%20Reproductive%20Health%20and%20Rights%20of%20Young%20People.pdf

¹⁵ Dehne, K & Reidner, G., (2005). *Sexually Transmitted Infections among Adolescents: the Need for Adequate Health Services*, ΠΟΥ: Γενεύη.

¹⁶ YouAct, (2008). *Ευρωπαϊκός χάρτης νέων για τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και δικαιώματα: Μια προοπτική βασισμένη στα Δικαιώματα*.

και υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας. Ταυτόχρονα οι νέοι βομβαρδίζονται διαρκώς με μηνύματα σεξουαλικού περιεχομένου και έχουν πρόσβαση σε πολλαπλές πηγές ανακριβών και προκατειλημμένων πληροφοριών¹⁷.

Τα παιδιά και οι νέοι είναι κρίσιμης σημασίας για τη βελτίωση της σεξουαλικής υγείας γενικώς· εκτός αυτού έχουν αναφαίρετο δικαίωμα στη σεξουαλική υγεία ως ανεξάρτητα ανθρώπινα όντα. Πρέπει να γνωρίζουν για τη σεξουαλικότητα και όσον αφορά στους κινδύνους και όσον αφορά στον εμπλουτισμό της ώστε να αναπτύσσουν μια θετική και υπεύθυνη στάση προς αυτή. Με τον τρόπο αυτό καθίστανται ικανοί να συμπεριφέρονται υπεύθυνα όχι μόνο προς τον εαυτό τους αλλά και προς τους άλλους και τους δίνεται η ευκαιρία να πάρουν τις κατάλληλες αποφάσεις για τις πράξεις τους¹⁸. Σήμερα το δικαίωμα στην ευχαρίστηση και την απόλαυση παραλείπεται συχνά από τη συζήτηση η οποία επικεντρώνεται στα προβλήματα και τις ασθένειες. Η σεξουαλικότητα υπό συνθήκες αμοιβαίου σεβασμού, ελευθερίας και ισότητας είναι μια απολαυστική εμπειρία και αυτό θα πρέπει να τονίζεται¹⁹. Εν κατακλείδι, η διασφάλιση των σεξουαλικών και αναπαραγωγικών δικαιωμάτων είναι κρίσιμης σημασίας για όλες τις ηλικίες και ειδικά για αυτά τα πιο ευάλωτα και εξαρτώμενα από ενήλικες άτομα.

III. Αποτελέσματα

III.1 ΣΜΛ συμπεριλαμβανομένου του ιού HIV/AIDS

Η καταπολέμηση της εξάπλωσης του HIV/AIDS συνεχίζει να αποτελεί σημαντική ανησυχία για τη δημόσια υγεία στην Ευρώπη. Στοιχεία από το 2012 καταδεικνύουν ότι εντός της ΕΕ, 29,381 άτομα διαγνώστηκαν με HIV σε 30 χώρες ΕΕ/ΕΟΧ με ποσοστό 5.8 ανά 100 000 πληθυσμού²⁰ και στην Κύπρο το ποσοστό των διαγνωσθέντων με HIV το 2011 ήταν 6.4 ανά 100 000 πληθυσμού²¹. Στην ΕΕ το 2012 η αναλογία ανδρών- γυναικών ήταν 3.2 και των νέων ηλικίας 15 – 24 ετών αποτελούσε το 10.6% όλων των καταγεγραμμένων διαγνώσεων με HIV²². Τα τελευταία χρόνια επικρατεί μια τάση στην ΕΕ όπου το υψηλότερο ποσοστό διαγνώσεων με HIV καταγράφεται μεταξύ ανδρών που έχουν σεξουαλική επαφή με άνδρες (ΑΣΑ) (10.4%) και το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό αφορά την ετεροφυλοφιλική μετάδοση (33.8%).

Στην Κύπρο μόνο κατά το έτος 2010 καταγράφηκαν 41 περιστατικά HIV και 10 περιστατικά AIDS. Η πλειοψηφία (83%) των νέων περιστατικών διάγνωσης με HIV ήταν άντρες. Όλα τα νέα περιστατικά διάγνωσης της λοίμωξης με HIV με πληροφορίες για τον τρόπο μετάδοσης (90%) αποδόθηκαν στη

¹⁷ Advocates for Youth, (2008). www.advocatesforyouth.org/publications/factsheet/fsglobal.pdf

¹⁸ ΠΟΥ Περιφερειακό Γραφείο για την Ευρώπη και Ομοσπονδιακό Κέντρο για την Αγωγή της Υγείας (BZgA), (2010). *Πρότυπα για τη Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση στην Ευρώπη*, Κολωνία

¹⁹ YouAct, (2008). *Ευρωπαϊκός χάρτης νέων για τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και δικαιώματα: Μια προοπτική βασισμένη στα Δικαιώματα*.

http://www.youact.org/publications/small_img/Charter%20Sexual%20and%20Reproductive%20Health%20and%20Rights%20of%20Young%20People.pdf

²⁰ Ευρωπαϊκό Κέντρο Πρόληψης και Ελέγχου Νόσων (ECDC) / ΠΟΥ Περιφερειακό Γραφείο για την Ευρώπη (2013). *HIV/AIDS surveillance in Europe 2012*. ECDC: Στοκχόλμη

²¹ Ευρωπαϊκό Κέντρο Πρόληψης και Ελέγχου Νόσων (ECDC) (2013). *A Comprehensive Approach to HIV/STI Prevention in the Context of Sexual Health in the EU/EEA*. ECDC: Στοκχόλμη

<http://ecdc.europa.eu/en/publications/Publications/HVI-STI-prevention-comprehensive-approach-in-the-context-of-sexual-health-EU-EEA.pdf>

²² Ευρωπαϊκό Κέντρο Πρόληψης και Ελέγχου Νόσων (ECDC) / ΠΟΥ Περιφερειακό Γραφείο για την Ευρώπη (2013). *HIV/AIDS surveillance in Europe 2012*. ECDC: Στοκχόλμη

σεξουαλική επαφή (59% στη σεξουαλική επαφή μεταξύ ανδρών και 41% σε ετεροφυλοφιλική επαφή²³). Η σεξουαλική επαφή παραμένει ο κυριότερος τρόπος μετάδοσης του ιού²⁴, με πέραν των μισών περιστατικών HIV που καταγράφηκαν στην Κύπρο το 2012 να είναι μεταξύ ανδρών που έχουν σεξουαλική επαφή με άνδρες²⁵, επιβεβαιώνοντας έτσι ότι αυτή η τάση επικρατεί και στην Κύπρο. Στοιχεία (2010) καταδεικνύουν ότι στην Κύπρο μεταξύ των ανδρών ο κυριότερος τρόπος μετάδοσης είναι η σεξουαλική επαφή μεταξύ ανδρών (49%) ενώ μεταξύ γυναικών ο κυριότερος τρόπος μετάδοσης είναι η ετεροφυλοφιλική επαφή (95%)²⁶.

Η λοίμωξη από τον ιό HIV επηρεάζει κυρίως τους νέους: γύρω στο 67% από όλους τους οροθετικούς μόνιμους κάτοικους Κύπρου ήταν μεταξύ 20 – 39 ετών κατά τη στιγμή της διάγνωσης²⁷. Όμως λόγω της μακροχρόνιας ασυμπτωματικής φάσης της λοίμωξης από HIV είναι αναμενόμενο κάποια άτομα τα οποία έχουν μολυνθεί να μην το γνωρίζουν και τα περιστατικά αυτά να μην καταγράφονται για μια κάποια χρονική περίοδο. Για το λόγο αυτό ο ακριβής αριθμός των περιστατικών θεωρείται ότι είναι υψηλότερος από τις διαγνωσθείσες περιπτώσεις²⁸. Είναι σημαντικό οι έφηβοι να έχουν τη γνώση και την ικανότητα να προστατεύονται από τον HIV/AIDS και άλλες ΣΜΛ οι οποίες μπορεί να μην αναφέρονται τόσο συχνά όσο ο HIV/AIDS αλλά επηρεάζουν δυσανάλογα τους νέους. Τα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Υγείας για τις ΣΜΛ από το 2001 αναφέρουν 88 περιστατικά του ιού ανθρωπίνων θηλωμάτων (HPV) εκ των οποίων 56% αφορούσαν ανθρώπους μεταξύ 17 -30 ετών και 141 περιστατικά έρπητα των γεννητικών οργάνων, 11% εκ των οποίων αφορούσαν ανθρώπους μεταξύ 15 – 30 ετών²⁹. Πιο πρόσφατα στατιστικά στοιχεία για την υγεία και τα νοσοκομεία καταδεικνύουν ότι το 2011 υπήρξαν 39 περιστατικά ατόμων που αναζητούσαν θεραπεία από δημόσια νοσοκομεία για ‘άλλες λοιμώξεις των οποίων ο κυριότερος τρόπος μετάδοσης είναι η σεξουαλική επαφή’, εκ των οποίων 31 άτομα ανήκαν στην ηλικιακή ομάδα 15 – 44 και με άνιση κατανομή μεταξύ ανδρών (5 περιστατικά) και γυναικών (26 περιστατικά)³⁰. Τα στατιστικά αυτά στοιχεία δείχνουν ότι οι ΣΜΛ γενικώς καθώς επίσης και ο HIV/AIDS συγκεκριμένα αποτελούν ζητήματα που αφορούν ιδιαιτέρως τους νέους.

III. 2 Ανεπιθύμητη Εγκυμοσύνη και Αμβλώση

Δεν υπάρχουν στοιχεία για τη συχνότητα των αμβλώσεων στην Κύπρο. Δεν συγκεντρώνονται στατιστικά στοιχεία για την τεχνητή διακοπή της κύησης ούτε από τον δημόσιο ούτε από τον ιδιωτικό τομέα για καμιά ηλικιακή ομάδα. Σύμφωνα με ένα άρθρο ανασκόπησης για τη διακοπή της κύησης στην ΕΕ (2011) ‘Η

²³ Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, (2011). *HIV/AIDS surveillance in Europe 2010. Έκθεση για την Κύπρο*

http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0008/191069/Cyprus-HIVAIDS-Country-Profile-2011-revision-2012-final.pdf

²⁴ UNAIDS. (2010). *Έκθεση Προόδου: Κύπρος.*

http://www.unaids.org/sites/default/files/en/dataanalysis/knowyourresponse/countryprogressreports/2010countries/cyprus_2010_country_progress_report_en.pdf

²⁵ Ευρωπαϊκό Κέντρο Πρόληψης και Ελέγχου Νόσων (ECDC) / ΠΟΥ Περιφερειακό Γραφείο για την Ευρώπη (2013). *HIV/AIDS surveillance in Europe 2012.* ECDC: Στοκχόλμη

²⁶ Υπουργείο Υγείας, Κυπριακή Δημοκρατία (2010). *Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Πρόληψη του ιού HIV/AIDS στην Κύπρο, 2011 – 2015.*

²⁷ UNAIDS. (2010). *Έκθεση Προόδου: Κύπρος.*

http://www.unaids.org/sites/default/files/en/dataanalysis/knowyourresponse/countryprogressreports/2010countries/cyprus_2010_country_progress_report_en.pdf

²⁸ ο.π.

²⁹ Υπουργείο Υγείας, Κυπριακή Δημοκρατία (2004). Στατιστικά Στοιχεία για την Υγεία και τα Νοσοκομεία. Από την Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας <http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf>

³⁰ Υπουργείο Υγείας, Κυπριακή Δημοκρατία (2013). Στατιστικά Στοιχεία για την Υγεία και τα Νοσοκομεία. Από την Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας <http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf>

συχνότητα των περιστατικών τερματισμού της κύησης είναι σημαντικός δείκτης δημόσιας υγείας ο οποίος σχετίζεται πρωτίστως με τη νομοθεσία και τις στάσεις αναφορικά με τον τερματισμό και από μέρους της κοινωνίας και μεταξύ ιδιωτών πολιτών. Τα χαμηλά ποσοστά συσχετίζονται γενικώς με την καλή πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας και την καλή διαθεσιμότητα και την κατάλληλη χρήση αποτελεσματικών μεθόδων αντισύλληψης. Τα επίσημα ποσοστά τερματισμού της εγκυμοσύνης αντανακλούν επίσης την ακρίβεια του τρόπου καταγραφής ο οποίος διαφέρει από χώρα σε χώρα³¹. Από όλες τις χώρες της ΕΕ η ανασκόπηση δεν περιελάμβανε στοιχεία από τρεις χώρες οι οποίες δεν έχουν συστήματα καταγραφής – την Κύπρο, την Αυστρία και το Λουξεμβούργο – τονίζοντας την ανάγκη ανάπτυξης βασικών συστημάτων καταγραφής περιστατικών στις χώρες αυτές.

Υπό το φως του συσχετισμού μεταξύ των χαμηλών ποσοστών αμβλώσεων και της πρόσβασης στην αντισύλληψη, αξίζει να σημειωθεί εδώ, αν και θα συζητηθεί αναλυτικότερα σε άλλο μέρος του παρόντος κειμένου, ότι δεν υπάρχουν επίσημα στατιστικά στοιχεία για τη συχνότητα της χρήσης μεθόδων αντισύλληψης ή της πρόσβασης σε μεθόδους αντισύλληψη μεταξύ των νέων (ή για οποιαδήποτε άλλη ηλικιακή ομάδα). Λόγω της απουσίας συστημάτων καταγραφής των αμβλώσεων, της χρήσης αντισυλληπτικών μεθόδων και των ανεπιθύμητων εφηβικών κυήσεων είναι δύσκολο να εντοπίσει κανείς τι συμβαίνει στην Κύπρο αν και εύκολο να αγνοήσει κανείς το ζήτημα ή να προσποιηθεί ότι δεν υπάρχει ζήτημα. Η εικόνα που σχηματίζεται από τα στοιχεία που συγκεντρώνονται από άλλες πηγές καταδεικνύει ότι η έναρξη της σεξουαλικής δραστηριότητας στην Κύπρο εμφανίζεται γύρω στην ηλικία των 16 με 18 ετών³² όμως οι έφηβοι γνωρίζουν πολύ λίγα για την αντισύλληψη και δεν χρησιμοποιούν συστηματικά αντισύλληψη και/ή τη θεωρούν αμαρτία^{33,34}. Τα μόνα επίσημα στοιχεία που συγκεντρώνει η κυπριακή κυβέρνηση για την εφηβική εγκυμοσύνη είναι το ποσοστό των γεννήσεων μεταξύ των εφήβων το οποίο ανέρχεται σε 5.5 ανά 1000 γυναίκες ηλικίας 15 – 19 ετών (στοιχεία από το 2011) και το οποίο σε σύγκριση με τις άλλες 20 χώρες του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) είναι για την ακρίβεια το τέταρτο χαμηλότερο³⁵.

Συνοπτικά, δεν υπάρχουν στοιχεία για τις αμβλώσεις στην Κύπρο, τα λίγα στοιχεία για τη χρήση αντισυλληπτικών μέτρων δείχνουν ότι οι έφηβοι έχουν σοβαρούς περιορισμούς στην πρόσβαση και την χρήση αντισυλληπτικών μέτρων αλλά το ποσοστό των γεννήσεων μεταξύ των εφήβων είναι το τέταρτο χαμηλότερο στον ΕΟΧ. Αυτό σημαίνει ότι αντίθετα από τα στοιχεία οι έφηβοι στην Κύπρο δεν έχουν σεξουαλικές επαφές ή αν έχουν χρησιμοποιούν αντισύλληψη πολύ περισσότερο από ό,τι καταδεικνύουν οι μελέτες ή ότι υπάρχει αρκετά υψηλό ποσοστό αμβλώσεων σε αυτή την ηλικιακή ομάδα. Χωρίς στοιχεία δεν υπάρχει τρόπος να γνωρίζουμε. Η επιτρεπτική αλλά ταυτόχρονα περιοριστική νομοθεσία για τις αμβλώσεις στην Κύπρο (βλέπε παράγραφο V.I. Νομικό Πλαίσιο) προσφέρει ένα μεγάλο παράθυρο πρόσβασης στις αμβλώσεις το οποίο καθιστά εφικτή την άμβλωση (ως πρακτική) αρκετά συχνά ενώ η

³¹ Gissler, M., Fronteira, I., Jahn, A., Karro, H., Moreau, C., Oliveira da Silva, M., Olsen, J., Savona-Ventura, C., Temmerman, M. & Hemminki, E., (2012). Terminations of pregnancy in the European Union. *BJOG: International Journal of Obstetrics & Gynaecology* 119:324–32

³² Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου και Ινστιτούτο Αναπαραγωγικής Ιατρικής Κύπρου, (2006). *Σχέσεις και Σεξουαλικότητα των Νέων*. Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου: Λευκωσία www.youthboard.org.

³³ Lesta, S., Lazarus, J., Essen B. (2008). Young Cypriots on sex education: sources and adequacy of information received on sexuality issues. *Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 8 (2), 237 – 246

³⁴ Kouta, C., & Tolma, E. L. (2008). Sexuality, sexual and reproductive health: an exploration of the knowledge, attitudes and beliefs of the Greek-Cypriot adolescents. *Promotion & education*, 15(4), 24-31

³⁵ Ευρωπαϊκό Κέντρο Πρόληψης και Ελέγχου Νόσων (ECDC) (2013). *A Comprehensive Approach to HIV/STI Prevention in the Context of Sexual Health in the EU/EEA*. ECDC: Στοκχόλμη <http://ecdc.europa.eu/en/publications/Publications/HVI-STI-prevention-comprehensive-approach-in-the-context-of-sexual-health-EU-EEA.pdf>

άμβλωση (ως ζήτημα) παραμένει εκτός δημόσιας συζήτησης ώστε το στίγμα να συνεχίσει να αποδίδεται στο άτομα αντί στο κοινωνικό περιβάλλον το οποίο ενέχεται ξεκάθαρα³⁶.

III. 3 Έμφυλη Βία (EB)

Μια διακρατική έρευνα (2008) μεταξύ 1850 κοριτσιών ηλικίας 18-24 στην Ελλάδα, την Κύπρο, τη Μάλτα, τη Λιθουανία και τη Λετονία κατέληξε ότι μεταξύ 10-16% των ερωτηθέντων ανέφεραν ότι υπέστησαν κάποιας μορφής ανεπιθύμητης σεξουαλικής εμπειρίας κατά τη διάρκεια ενός ραντεβού συμπεριλαμβανομένου του βιασμού ή της απόπειρας βιασμού³⁷. Η ίδια μελέτη κατέδειξε ότι πολλοί έφηβοι, στην πλειοψηφία τους κορίτσια, δεν αναγνωρίζουν τις ψυχολογικές μορφές βίας εντός των προσωπικών τους σχέσεων (όπως συμπεριφορές ελέγχου ή πίεσης ολοκλήρωσης μιας σχέσης) και θεωρούν τις συμπεριφορές αυτές ως ‘φυσιολογικές’³⁸. Σε μια άλλη μελέτη που έγινε μεταξύ 1668 εφήβων στην Κύπρο (2006) ένα τέταρτο των συμμετεχόντων ανέφεραν ότι αντιμετωπίζουν ψυχολογικά προβλήματα στις προσωπικές/σεξουαλικές τους σχέσεις, η πλειοψηφία εκ των οποίων είναι κορίτσια. Πολλά δήλωσαν ότι δεν απολαμβάνουν τη σεξουαλική επαφή³⁹. Τέλος μια μελέτη που έγινε το 2012 μεταξύ 1000 κυπρίων νέων ενηλίκων (18 – 25 ετών) η οποία ερευνούσε τις διαπροσωπικές σχέσεις και τη βία κατέδειξε ότι 70% των συμμετεχόντων είχαν απόψεις και συμπεριφορές που οδηγούν στη βία όπως το να ρίχνουν το ‘φταίξιμο στο θύμα’, την πεποίθηση ότι η βία στις σχέσεις είναι ένα ‘ιδιωτικό’ ζήτημα και την πεποίθηση ότι η χρήση βίας είναι αποδεκτή υπό ορισμένες περιστάσεις όπως για τη ‘διόρθωση’ ορισμένων συμπεριφορών⁴⁰. Σε συνδυασμό όλα αυτά τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι οι στάσεις που οδηγούν στην έμφυλη βία είναι συνηθισμένες μεταξύ των εφήβων, τα κορίτσια υπομένουν το βάρος των προκαταλήψεων λόγω φύλου γενικώς και εντός των προσωπικών τους σχέσεων και οι συμπεριφορές έμφυλης βίας θεωρούνται συχνά αποδεκτές.

Ενδοοικογενειακή Βία

Οι καταγγελίες ενδοοικογενειακής βίας έχουν αυξηθεί δραματικά τα τελευταία χρόνια⁴¹. Τηρούνται ξεχωριστά στοιχεία για την ενδοοικογενειακή βία από την Κυπριακή Αστυνομία (Υπουργείο Δικαιοσύνης), το Τμήμα Κοινωνικής Ευημερίας (Υπουργείο Εσωτερικών) και την ΜΚΟ ‘Σύνδεσμος για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια (ΣΠΑΒΟ). Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας καταγγέλθηκαν 6,161 περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας κατά την περίοδο 2004 – 2010 εκ των οποίων 5054 καταγγέλθηκαν από γυναίκες/κορίτσια⁴². Το τηλεφωνικό κέντρο του ΣΠΑΒΟ απάντησε 10,076 περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας κατά τα έτη 2000-2011 εκ των οποίων 80% είχαν ως θύματα

³⁶ Kumar, A., Hessini, L. & Mitchell, E. M. H., (2009). Conceptualising Abortion Stigma. *Culture, Health & Sexuality*, 11, 625-639

³⁷ Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου (2008). *Περιπτώσεις Βιασμού Νεαρών Γυναικών σε Ραντεβού: Στρατηγικές Στήριξης και Παρέμβασης*, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Λευκωσίας: Λευκωσία <http://medinstgenderstudies.org/past-projects/daterape-cases-among-young-women/http://goo.gl/6JFxi>

³⁸ ο.π.

³⁹ Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου και Ινστιτούτο Αναπαραγωγικής Ιατρικής Κύπρου, (2006). *Σχέσεις και Σεξουαλικότητα των Νέων*. Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου: Λευκωσία. www.youthboard.org.

⁴⁰ Ανδρονίκου, Α., Ερωτοκρίτου, Κ., & Χατζηχαλαράμπος, Δ., (2012). *Ανίχνευση βίαιης συμπεριφοράς στις διαπροσωπικές ερωτικές σχέσεις των ενηλίκων νέων της Κύπρου από 18-25 ετών : πρώτη παγκύπρια έρευνα* Εθνικός Μηχανισμός για τα Δικαιώματα της Γυναίκας: Υπουργείο Δικαιοσύνης, Κυπριακή Δημοκρατία.

⁴¹ Αποστολίδου, Μ., Μαυρική, Π., Πάρλαλη, Σ., (2012). *Έκταση, Συχνότητα, Μορφές και Επιπτώσεις της Ενδοοικογενειακής Βίας κατά των Γυναικών στην Κύπρο*. Συμβουλευτική Επιτροπή Πρόληψης & Καταπολέμησης της Βίας στην Οικογένεια. <http://www.familyviolence.gov.cy/cgibin/hweb?-A=971&-V=research>

⁴² Σύνδεσμος για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια (ΣΠΑΒΟ). www.familyviolence.gov.cy/upload/20120127/1327678127-23793.pdf.

γυναίκες ή 92,5% είχαν ως θύματα γυναίκες και παιδιά. Η αύξηση των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας που καταγράφηκαν από τον ΣΠΑΒΟ στη διάρκεια αυτής της περιόδου ανέρχεται στο 120%⁴³.

Οι πιο συχνές μορφές ενδοοικογενειακής βίας που καταγγέλλονται και διώκονται μέσω του δικαστικού συστήματος είναι η σωματική κακοποίηση η οποία καταγγέλλεται τέσσερις φορές περισσότερο από την ψυχολογική κακοποίηση ενώ η σεξουαλική κακοποίηση αποτελεί ένα κλάσμα των περιπτώσεων που καταγγέλλονται στις αρχές⁴⁴. Τα περισσότερα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας που καταγγέλλθηκαν στον ΣΠΑΒΟ (2004-2009) αφορούσαν ψυχολογική κακοποίηση (60.29%), στη συνέχεια σωματική κακοποίηση (37.68%) ενώ η σεξουαλική κακοποίηση αποτελεί ένα μικρό κομμάτι (2.03%). Τα στοιχεία αυτά εισηγούνται ότι είναι πιθανότερο οι περιπτώσεις ψυχολογικής κακοποίησης να καταγγέλλονται στον ΣΠΑΒΟ παρά στην αστυνομία. Οι Αναστασίου-Χατζηχαράλαμπος & Essau (2012) κατά την ανάλυση των ελάχιστων μελετών που έγιναν για την ενδοοικογενειακή βία στην Κύπρο σημειώνουν ότι ‘...μια κοινή παρατήρηση όλων των πιο πάνω μελετών ήταν ότι ορισμένες μορφές βίας δεν αναγνωρίζονται ως τέτοιες, είναι πιθανόν η έκταση της βίας κατά των παιδιών αλλά και των ενηλίκων στην Κύπρο να είναι πολύ μεγαλύτερη από ό,τι καταδεικνύουν οι καταγγελίες’. Αναφορικά με τις ανθρωποκτονίες, το Γραφείο Σοβαρών Εγκλημάτων της Κυπριακής Αστυνομίας αναφέρει ότι 20% όλων των ανθρωποκτονιών σχετίζονται με την οικογένεια, και σε 85% εξ αυτών οι θύτες ήταν άντρες και σε 15% οι θύτες ήταν γυναίκες ενώ 64% των θυμάτων ήταν γυναίκες και 36% ήταν άντρες.⁴⁵ Στις περιπτώσεις που εμπλέκονται παιδιά, συχνά γίνονται μάρτυρες αλλά και θύματα αυτής της κακοποίησης και υπάρχει σημαντικός συσχετισμός μεταξύ της ενδοοικογενειακής βίας και της ψυχολογικής, σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών⁴⁶.

Επιβλαβής Παραδοσιακή και Πολιτισμική Βία

Τα στοιχεία για την επιβλαβή παραδοσιακή και πολιτισμική βία είναι γενικώς ελλιπή ειδικά όσον αφορά τις εθνοτικές μειονότητες και τις κοινότητες μεταναστών. Επιπλέον η βία για λόγους ‘τίμης’ και οι καταναγκαστικοί γάμοι (ΚΓ) δεν αναγνωρίζονται ως μορφές έμφυλης βίας στο κυπριακό πλαίσιο ούτε νομικά ούτε άλλως πως καθιστώντας το αδύνατον να ξεχωρίσουμε τα εγκλήματα αυτά από τα διαθέσιμα στοιχεία. Ο Ακρωτηριασμός των Γυναικείων Γεννητικών Οργάνων (ΑΓΓΟ) είναι μια μορφή βίας κατά των γυναικών και παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία επηρεάζει περίπου 500,000 γυναίκες και κορίτσια που ζουν στην Ευρώπη. Μια πολύ γενική εκτίμηση κατέδειξε ότι 1,500 γυναίκες που προέρχονται από χώρες όπου εφαρμόζεται η πρακτική του ΑΓΓΟ ζούσαν στην Κύπρο το 2010⁴⁷. Η εκτίμηση αυτή βασίζεται σε έναν περιορισμένο αριθμό αρχείων που συγκεντρώθηκαν από το Τμήμα Μετανάστευσης και Ασύλου. Όμως σύμφωνα με την έκθεση της Επιτρόπου Διοικήσεως για τον ΑΓΓΟ (2014) δεν έχουν διεξαχθεί αντιπροσωπευτικές μελέτες συχνότητας του φαινομένου στην Κύπρο.⁴⁸

⁴³ ο.π.

⁴⁴ Αναστασίου – Χατζηχαράλαμπος, Ε. & Essau, C.A. (2012). Τα φαινόμενα βίας και κακοποίησης στην Κύπρο. In Browne, M. A. (Ed). *Violence and abuse in society: Understanding a global crisis*. Santa Barbara, Calif: Praeger.

⁴⁵ ο.π.

⁴⁶ Σύνδεσμος για την Πρόληψη και την Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια (ΣΠΑΒΟ).

http://www.familyviolence.gov.cy/upload/publications/criminal_offence_yellow_en.pdf

⁴⁷ www.endfgm.eu

⁴⁸ Γραφείο Επιτρόπου Διοικήσεως της Κυπριακής Δημοκρατίας (2012). *Τοποθέτηση σχετικά με τον Ακρωτηριασμό των Γυναικείων Γεννητικών Οργάνων* (ΑΥΤ Α/Π 2/2012), <http://www.ombudsman.gov.cy>

Σεξουαλική Βία

Τα περιστατικά σεξουαλικής βίας έχουν αυξηθεί στην Κύπρο φτάνοντας τις 101 καταγγελίες για βιασμό κατά την περίοδο 2009-2011⁴⁹. Ο βιασμός και η σεξουαλική βία περιλαμβάνονται σε εκείνες τις μορφές βίας οι οποίες καταγγέλλονται το λιγότερο στην Κύπρο όπως επίσης και αλλού στην Ευρώπη. Από τα διαθέσιμα νούμερά μπορεί κανείς επίσης να παρατηρήσει ότι παρόλο που υπάρχουν διακυμάνσεις από έτος σε έτος υπάρχει επίσης και μια τρομακτική τάση αυξημένων ποσοστών των καταγγελιών κατά τις τελευταίες δεκαετίες. 117 βιασμοί και 7 απόπειρες βιασμού καταγγέθηκαν στην περίοδο 2010-2013. Παρά τα αυξημένα ποσοστά καταγγελιών υπάρχει πολύ χαμηλό ποσοστό καταδίκης για βιασμό στην Κύπρο. Δεν υπάρχουν τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας για βιασμό ούτε κέντρα διαχείρισης κρίσης σε περιπτώσεις βιασμών και ούτε εξειδικευμένοι πόροι για βιασμούς ή σεξουαλικές επιθέσεις στην Κύπρο ούτε για ενήλικες ούτε για έφηβους.

Μια εθνική μελέτη για τα περιστατικά βιασμού σε ραντεβού μεταξύ νεαρών γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο, ηλικίας 18-24 απέκάλυψε ότι παρόλο που τα ποσοστά απόπειρας βιασμού σε ραντεβού (1.3%) και τα ποσοστά περιστατικών βιασμού σε ραντεβού (1.9%) παρουσιάζονταν χαμηλά, 12.2% των γυναικών που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο ισχυρίστηκαν ότι είχαν μια 'ανεπιθύμητη σεξουαλική εμπειρία'. Από τον αριθμό αυτό η πλειοψηφία ισχυρίστηκε ότι είχε αποδεχθεί τις σεξουαλικές πράξεις λόγω της υπέρμετρης πίεσης που ασκούσαν οι σύντροφοι τους και λόγω του φόβου ότι οι σύντροφοί τους θα τις εγκατέλειπαν αν δεν έδιναν τη συγκατάθεσή τους⁵⁰. Η ασυνέπεια μεταξύ των αριθμών των καταγγεληθέντων βιασμών/ απόπειρών βιασμών και των 'ανεπιθύμητων σεξουαλικών εμπειριών' μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι οι νεαρές γυναίκες δεν αναγνωρίζουν τον βιασμό. Αυτή η υπόθεση συνάδει με τις συζητήσεις στις ομάδες εστίασης (focus groups) οι οποίες αποτελούσαν μέρος της μελέτης και κατέδειξαν ότι οι νεαρές γυναίκες διατηρούν ακόμα παραδοσιακές πεποιθήσεις οι οποίες ενισχύουν τις πατριαρχικές στάσεις προς τις γυναίκες και τη σεξουαλικότητα. Οι συζητήσεις στις ομάδες εστίασης επιβεβαιώνουν ότι τα στερεότυπα του κοινωνικού φύλου καθώς επίσης και οι κοινωνικές προσδοκίες σε σχέση με τη συμπεριφορά γυναικών και αντρών (ρόλοι κοινωνικού φύλου) μπορούν να συμβάλουν σε ένα κλίμα όπου ο βιασμός σε ραντεβού είναι εφικτός και όντως αποδεκτός. Αυτό που προκύπτει είναι μια εικόνα εκτεταμένης κακοποίησης η οποία επηρεάζει τις ζωές πολλών κοριτσιών και αγοριών αλλά η οποία συστηματικά καταγγέλλεται πολύ λίγο στις αρχές⁵¹. Σε μια μελέτη του ΣΠΑΒΟ με δείγμα 913 παιδιών ηλικίας 12-18, 10% του δείγματος ανέφερε ότι είχε βιώσει κάποια μορφή σεξουαλικής κακοποίησης με τα κορίτσια να έχουν βιώσει πιο σοβαρές μορφές σε σχέση με τα αγόρια⁵².

Σε ευρωπαϊκή κλίμακα, μία στις 10 γυναίκες έχει βιώσει κάποια μορφή σεξουαλικής βίας από την ηλικία των 15 ετών και μία στις 20 έχει βιαστεί. Κάτι παραπάνω από μία στις πέντε γυναίκες έχει βιώσει σωματική και/ή σεξουαλική βία είτε από τον υφιστάμενο τωρινό ή τον προηγούμενο της σύντροφο και κάτι παραπάνω από μία στις 10 γυναίκες υποδεικνύει ότι έχει βιώσει κάποια μορφή σεξουαλικής βίας από έναν ενήλικα πριν κλείσει τα 15 της χρόνια. Παρ' όλ' αυτά, ως εικόνα, μόνο το 14% των γυναικών κατήγγειλαν

⁴⁹ Αστυνομία Κύπρου [www.police.gov.cy/police/police.nsf/All/93254FC38F3C8CA1C22579F40021BEFD/\\$file/sovaroeglimagr.pdf](http://www.police.gov.cy/police/police.nsf/All/93254FC38F3C8CA1C22579F40021BEFD/$file/sovaroeglimagr.pdf).

⁵⁰ Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου (2008). *Περιπτώσεις Βιασμού Νεαρών Γυναικών σε Ραντεβού και Ανάπτυξη Βέλτιστων Πρακτικών Στήριξης και Πρόληψης*, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Λευκωσίας: Λευκωσία

⁵¹ Αναστασίου – Χατζηχαράλαμπος, Ξ. & Essau, C.A. (2012). Τα φαινόμενα βίας και κακοποίησης στην Κύπρο. In Browne, M. A. (Ed). *Violence and abuse in society: Understanding a global crisis*. Santa Barbara, Calif: Praeger.

⁵² ο.π.

το σοβαρότερο περιστατικό βίας από τον σύντροφό τους στην αστυνομία και 13% κατήγγειλαν το σοβαρότερο περιστατικό βίας από κάποιον που δεν ήταν ο σύντροφός τους στην αστυνομία.⁵³

Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση

Σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης⁵⁴ ένα στα πέντε παιδιά θα είναι θύμα σεξουαλικής βίας. Δεδομένα από την Κύπρο (2015) δείχνουν μια παρόμοια εικόνα⁵⁵. Οι έφηβοι ηλικίας 15 με 22 δηλώνουν πως έχουν υποστεί κάποια μορφή σεξουαλικής βίας (23.8%), από τους οποίους μόνο το 14% έκανε αναφορά σε κάποια αρχή, συμπεριλαμβανομένου τους γονείς⁵⁶. Κάθε μέρα αμέτρητα παιδιά ανά τον κόσμο τυγχάνουν σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης και οι εικόνες και τα βίντεο της κακοποίησης δημοσιοποιούνται. Το 2005 έγινε μια εκτίμηση ότι το διαδίκτυο περιελάμβανε ένα εκατομμύριο εικόνες σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών. 50,000 νέες εικόνες σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών προστίθενται κάθε χρόνο. Πέραν του 70% των καταγγελλθέντων εικόνων παρουσιάζουν παιδιά κάτω των 10 ετών⁵⁷.

Το 2005 εκτιμάτο ότι από την παιδική πορνογραφία προέκυπταν πέραν των τριών δισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ ετησίως⁵⁸ και ότι υπήρχαν πέραν των 100,000 ιστοσελίδων με βασικό σκοπό την πώληση παιδικής πορνογραφίας σε άλλους⁵⁹. Επιπλέον, γύρω στο 20% των νέων που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο ισχυρίζονται ότι έχουν δεχτεί σεξουαλικές προτάσεις μέσω διαδικτύου και 89% όσων χρησιμοποιούν τους χώρους ηλεκτρονικής συνομιλίας (chat rooms) λένε ότι έχουν δεχθεί τέτοιες προτάσεις⁶⁰. Η αστυνομία εκτιμά ότι μεταξύ του 25% και 50% των ατόμων που βλέπουν και εμπορεύονται διαδικτυακά παιδική πορνογραφία έχουν επίσης διαπράξει πράξεις σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών. Η αστυνομία εκτιμά περεταίρω ότι πέραν των 50,000 παιδιών ανά το παγκόσμιο κακοποιούνται και χρησιμοποιούνται ως ηθοποιοί σε παιδική πορνογραφία⁶¹. Πέραν από την οργισμένη έκρηξη του παιδικού πορνογραφικού υλικού τα ίδια τα παιδιά εκτίθενται σε πορνογραφικό υλικό από νωρίς. Η μέση ηλικία ενός παιδιού που εκτίθεται για πρώτη φορά σε πορνογραφικό υλικό είναι 11 ετών. Συνολικά, 90% των παιδιών ηλικίας 8 – 16 ετών έχουν παρακολουθήσει πορνογραφικό υλικό στο διαδίκτυο. Οι πορνογράφοι χρησιμοποιούν πολλά ονόματα χαρακτήρων που προσελκύουν τα παιδιά όπως π.χ. ‘Πόκεμον’⁶².

Η Επίτροπος Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού (ΕΠΔΠ) στην Κύπρο έχει δεχθεί παράπονα για σεξουαλική κακοποίηση παιδιών από άλλα παιδιά άρα είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι παρόλο που η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών διαπράττεται κυρίως από ενήλικες και τα ίδια τα παιδιά δυνατόν να

⁵³ Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2014). *Βία κατά των Γυναικών: Πανευρωπαϊκή Έρευνα, Βασικά Αποτελέσματα*. Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Λουξεμβούργο.

⁵⁴ Lalor, K., & McElvaney, R. (2010). Overview of the nature and extent of child sexual abuse in Europe. In *Protecting children from sexual violence - A comprehensive approach*. Συμβούλιο της Ευρώπης

⁵⁵ <http://www.sigmalive.com/news/local/227406/ena-sta-4-paidia-thymata-seksoualikus-parenoxlisis-stin-kypro>

⁵⁶ *ibid*

⁵⁷ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/global-alliance-against-child-abuse/index_en.htm. Ανακτήθηκε στις 19.09.2014

⁵⁸ Schell, B. H., Martin, M. V., Hung, P. C. K., & Rueda, L., (2007). Cyber child pornography: A review paper of the social and legal issues and remedies—and a proposed technological solution. *Aggression and Violent Behavior*, 12(1), 45–63.

⁵⁹ <http://internet-filter-review.toptenreviews.com/internet-pornography-statistics-pg4.html> Ανακτήθηκε στις 19.09.2014

⁶⁰ Schell, B. H., Martin, M. V., Hung, P. C. K., & Rueda, L. (2007). Cyber child pornography: A review paper of the social and legal issues and remedies—and a proposed technological solution. *Aggression and Violent Behavior*, 12(1), 45–63.

⁶¹ ο.π.

⁶² <http://internet-filter-review.toptenreviews.com/internet-pornography-statistics-pg5.html>. Ανακτήθηκε στις 19.09.2014

μαθαίνουν και να υιοθετούν βίαιες και εξαναγκαστικές σεξουαλικές συμπεριφορές τις οποίες ασκούν ενάντια σε άλλα παιδιά. Το 2013 μετά από ένα περιστατικό σεξουαλικής βίας ενάντια σε ένα έφηβο κορίτσι από μια ομάδα εφήβων αγοριών το οποίο καταγγέλθηκε και δημοσιοποιήθηκε η Επίτροπος δήλωσε δημόσια την ανησυχία της για τέτοιες μορφές βίας, τη διάσταση του κοινωνικού φύλου που χαρακτηρίζει αυτές τις μορφές βίας και τα προστατευτικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την εξάλειψή της⁶³. Η επίτροπος τονίζει ότι σύμφωνα με τη Σύμβαση Λανζαρότε⁶⁴ για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση, η διαπαιδαγώγηση και ειδικά η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση είναι ένα απολύτως απαραίτητο προστατευτικό εργαλείο. Μέσα στο πλαίσιο των συστηματικών συναντήσεων της με μια Ομάδα Εφήβων Συμβούλων (η οποία αποτελείται από παιδιά ηλικίας 13 – 17 ετών) και μέσα στα πλαίσια μιας πιο γενικής επικοινωνίας με παιδιά από όλη την Κύπρο, η Επίτροπος λαμβάνει πληροφόρηση η οποία καταδεικνύει την απογοήτευση των εφήβων οι οποίοι δε λαμβάνουν συστηματική ή περιεκτική σεξουαλική διαπαιδαγώγηση εντός του σχολικού συστήματος και συμπεραίνει ότι τα παιδιά φαίνεται ότι έχουν σοβαρές ελλείψεις βασικής ενημέρωσης για τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση των παιδιών/ανηλίκων.

Εξαιτίας του γεγονότος ότι μεγάλο μέρος της σεξουαλικής εκμετάλλευσης ανηλίκων διαπράττεται τώρα στον κυβερνοχώρο είναι σημαντικό να δοθεί κάποια πληροφόρηση για την πρόσβαση στο και χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά στην Κύπρο. Τα στατιστικά στοιχεία από το Κυπριακό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου μέσα στα πλαίσια μιας έρευνας της ΕΕ (2010) μεταξύ παιδιών ηλικίας 9 – 16 ετών καταδεικνύουν ότι η Κύπρος κατέχει την πρώτη θέση στην Ευρώπη στη χρήση κινητών τηλεφώνων για πρόσβαση στο Διαδίκτυο (39%) και πρόσβαση από τα υπονομάτιά τους (62%). 59% των παιδιών ηλικίας 9 – 16 ετών έχουν προφίλ σε κάποια πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης τοποθετώντας την Κύπρο στην πέμπτη θέση στην Ευρώπη. Αναφορικά με την αποκάλυψη ευάλωτων πληροφοριών τα στοιχεία δείχνουν ότι το ποσοστό των παιδιών που δηλώνουν την πραγματική τους διεύθυνση/ αριθμό τηλεφώνου στο διαδίκτυο είναι το χαμηλότερο στην Ευρώπη (6%) αλλά το ποσοστό των παιδιών που δηλώνουν ψεύτικη ηλικία στο προφίλ τους είναι το τρίτο στην Ευρώπη⁶⁵.

Όσον αφορά στην έκθεση σε σεξουαλικό περιεχόμενο, ένα τέταρτο (24%) των παιδιών στην Κύπρο ηλικίας 9 – 16 ετών δηλώνουν ότι έχουν δει σεξουαλικές εικόνες κατά τους τελευταίους 12 μήνες εντός ή εκτός διαδικτύου. Το ποσοστό αυτό είναι κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο που ανέρχεται στο 23%. Όπως και στην Ευρώπη, όσο μεγαλώνουν τα παιδιά τόσο είναι πιθανότερο να δουν σεξουαλικές εικόνες όμως στην Κύπρο αυτό εξισορροπείται μέχρι τη ηλικία των 13 -14 ετών. Γι' αυτό μπορούμε να πούμε με σιγουριά ότι το εύρος των παιδιών που έχουν εκτεθεί σε σεξουαλικό περιεχόμενο στο διαδίκτυο είναι 13% για την ηλικιακή ομάδα 9-10 ετών και ανεβαίνει στο 39% για την ηλικιακή ομάδα 15 -16 ετών. Αναφορικά με την έκθεση σε κινδύνους 13% των παιδιών στην Κύπρο είχαν επαφή στο διαδίκτυο με κάποιον που δεν έχουν γνωρίσει από κοντά (εύρημα το οποίο είναι λιγότερο του μισού του ευρωπαϊκού μέσου όρου του 30%) ενώ 6% έχουν πάει να συναντήσουν κάποιον που γνώρισαν στο διαδίκτυο (το

⁶³ Επίτροπος για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού, Κύπρος (2013). *Τοποθέτηση Επιτρόπου Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού σε σχέση με την πρόσφατη καταγγελία σεξουαλικής κακοποίησης ανήλικης από ανήλικους* (2 Οκτ 2013). Λευκωσία. www.childcom.org

⁶⁴ http://www.coe.int/t/dgh/standardsetting/children/default_en.asp

⁶⁵ Σιήτα Αχιλλέως, Γ., & Αριστοδήμου, Ε., (2012) (2012). *Cyberethics GIII: Ετήσια Έκθεση* (Λαούρης, Γ., Σπύρου, Ι., Συντάκτες) Future Worlds Center (εγγεγραμμένη επωνυμία: Ινστιτούτο Νευροεπιστήμης & Τεχνολογίας Κύπρου). www.eukidsonline.net

ποσοστό αυτό ανέρχεται στα δύο τρίτα του ευρωπαϊκού μέσου όρου που είναι 9% και συμπεριλαμβάνει όλες τις χώρες)⁶⁶.

Τέλος, όσον αφορά τη γονική διαμεσολάβηση 27% των παιδιών δήλωσαν ότι επιθυμούσαν περισσότερη γονική εμπλοκή σε σχέση με το τι κάνουν στο Διαδίκτυο, αριθμός ο οποίος τοποθετεί την Κύπρο στην πρώτη θέση στην Ευρώπη. Ταυτόχρονα οι γονείς δήλωσαν ότι πρέπει να κάνουν περισσότερα (79%) αναφορικά με τη χρήση του Διαδικτύου από τα παιδιά τους τοποθετώντας επίσης την Κύπρο στην πρώτη θέση στην Ευρώπη. Πέραν του ήμισυ των γονέων έχουν αναλάβει θετικές πρωτοβουλίες όπως το να εισηγούνται στο παιδί πώς να συμπεριφέρεται σε άλλους στο Διαδίκτυο (56%), να μιλούν για πράγματα τα οποία δυνατόν να ενοχλούν το παιδί (52%) και να έχουν βοηθήσει το παιδί τους σε σχέση με κάποιο θέμα που προέκυψε στο παρελθόν (36%)⁶⁷.

III.4 Εκφοβισμός

Σχολικός Εκφοβισμός

Το Παρατηρητήριο για τη Βία στο Σχολείο καταγράφει και αξιολογεί στοιχεία αναφορικά με την έκταση και τις μορφές βίας στα σχολεία. Ως μέρος των δραστηριοτήτων του το Παρατηρητήριο διεξήγαγε μια εθνική έρευνα αναφορικά με τη Θυματοποίηση και το Σχολικό Κλίμα το 2011⁶⁸. Η έρευνα αφορούσε παιδιά και δασκάλους στην πρωτοβάθμια αλλά και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τα ευρήματά της εντόπισαν το είδος του εκφοβισμού που υπάρχει στα σχολεία που είναι κυρίως ο λεκτικός εκφοβισμό, παρόλο που διαπράττεται επίσης και σωματικός και σεξουαλικός εκφοβισμός. Αυτό που είναι σημαντικό σύμφωνα με την έρευνα είναι η εμφάνιση του διαδικτυακού εκφοβισμού στα σχολεία της Κύπρου όπως είναι η τάση και αλλού.

Ο γενικός απολογισμός των ευρημάτων της έρευνας⁶⁹ δείχνει ότι στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο υπάρχει σοβαρή έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των μαθητών και των σχολικών αρχών. Το σχολικό 'κλίμα' – σχέσεις, αξίες, εντός του σχολείου, το αντιλαμβανόμενο και αισθανόμενο επίπεδο δικαιοσύνης, τα αισθήματα που κυριαρχούν στο κάθε σχολείο, ο βαθμός εμπιστοσύνης μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, η διαύγεια και ομοιομορφία στην ερμηνεία και την εφαρμογή των κανόνων – το οποίο εμπλέκεται στην ανάπτυξη αντικοινωνικών συμπεριφορών/νεανικής παραβατικότητας δεν βιώνεται ως θετικό από έναν τεράστιο αριθμό μαθητών του λυκείου: 53,2% των μαθητών λυκείου που έπεσαν θύματα βίας δεν το κατήγγειλαν ποθενά, 39,8% των μαθητών λυκείου αισθάνονται ότι οι καθηγητές τους είναι επιθετικοί ενώ 36,2% των καθηγητών αισθάνονται ότι οι μαθητές έχουν έλλειψη σεβασμού. Οι αριθμοί αυτοί καταδεικνύουν ξεκάθαρα μια έλλειψη αμοιβαίας εμπιστοσύνης και επικοινωνίας μεταξύ μαθητών και καθηγητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Από την προοπτική του κοινωνικού φύλου, τα αγόρια είναι συνήθως οι θύτες σε θέματα εκφοβισμού και τα θύματα είναι εξίσου αγόρια και κορίτσια πράγμα το οποίο

⁶⁶ Λαούρης, Γ. & Αριστοδήμου, Ε. (2013). *Κίνδυνοι και Ασφάλεια για τα Παιδιά στο Διαδίκτυο: έκθεση για την Κύπρο*. Συνολικά Ευρήματα από την διαδικτυακή έρευνα για παιδιά ηλικίας 9-16 ετών και τους γονείς τους στην ΕΕ. Ινστιτούτο Νευροεπιστήμης και Τεχνολογίας Κύπρου: Λευκωσία www.lsc.ac.uk/media/lse/research/EUKidsOnline/ParticipatingCountries/PDFs/CY-CyprusReport.pdf

⁶⁷ Σηίτα Αχιλλέως, Γ., & Αριστοδήμου, Ε., (2012) (2012). *Cyberethics GIII: Ετήσια Έκθεση* (Λαούρης, Γ., Σπύρου, Ι., Συντάκτες) Future Worlds Center (εγγεγραμμένη επωνυμία: Ινστιτούτο Νευροεπιστήμης & Τεχνολογίας Κύπρου). www.eukidsonline.net

⁶⁸ Κυπριακή Δημοκρατία, Υπουργείο Παιδείας (2012) *ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2012*. http://www.moec.gov.cy/en/annual_reports/annual_report_2012_en.pdf

⁶⁹ Κυπριακή Δημοκρατία, Υπουργείο Παιδείας, Παρατηρητήριο για τη Βία στο Σχολείο (2012). *Παγκύπρια έρευνα για τη θυματοποίηση και το σχολικό κλίμα στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο*.

δείχνει για άλλη μια φορά ότι η διάσταση του κοινωνικού φύλου είναι ζωτικής σημασίας στην κατανόηση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού.

Όσον αφορά στον σεξουαλικό εκφοβισμό⁷⁰, στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση 4,9% μέχρι 7,5% των παιδιών βιώνουν σεξουαλικό εκφοβισμό ενώ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση το ποσοστό ξεκινά επίσης στο 4,9% αλλά φτάνει μέχρι το 12,3%. Είναι κρίσιμης σημασίας να σημειωθεί ότι η έρευνα κατέδειξε μια έλλειψη αίσθησης ασφάλειας στο σχολείο μεταξύ των μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αφού το εκπληκτικό ποσοστό του 34% των μαθητών αισθάνονται λίγο ή καθόλου ασφαλείς στο σχολείο πράγμα το οποίο σχετίζεται με την αντίληψη των μαθητών ότι οι σχολικές αρχές είναι ανίκανες να τους προστατεύσουν από τον εκφοβισμό/βία. Η έλλειψη αισθήματος ασφάλειας στο σχολείο είναι μια σοβαρή ανησυχία αφού το οποιοδήποτε πρόγραμμα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης για να είναι αποτελεσματικό προϋποθέτει ένα ασφαλές και σεβαστό περιβάλλον μέσα στο οποίο να μπορεί ένα τέτοιο ζήτημα να αναλυθεί. Στην έκθεση της του 2013⁷¹ η Επίτροπος Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού στην Κύπρο σημειώνει ότι τα παιδιά δε φοβούνται κατ' ανάγκη τις απειλές από τους συμμαθητές τους αλλά φοβούνται κυρίως την ανικανότητα των σχολικών αρχών να τους προστατεύσουν από τέτοιες απειλές. Η επίτροπος σημειώνει ότι οι ενήλικες συχνά αγνοούν, παρερμηνεύουν ή αγνοούν τις συμπεριφορές των παιδιών οι οποίες προκαλούν σωματικό ή ψυχικό πόνο, απειλές ή εκφοβισμό άλλων παιδιών. Συχνά όταν πληροφορούνται για τέτοιες συμπεριφορές παρεμβαίνουν μόνο επιφανειακά ή προσπαθούν να ελαχιστοποιήσουν τη ζημιά χωρίς να ακούνε προσεκτικά για να καταλάβουν τα αίτια και τις διαστάσεις των συμπεριφορών, να βοηθήσουν και τους νταήδες και τα θύματα, να παρεμποδίσουν την επανεμφάνιση τέτοιων περιστατικών διδάσκοντας στα παιδιά την ανοχή, την αποδοχή, την ειρηνική συνύπαρξη και την επίλυση διενέξεων.

Η Επίτροπος Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού έχει πληροφορηθεί ότι η συχνότητα του σχολικού εκφοβισμού έχει αυξηθεί και ότι εμφανίζονται πιο σοβαρές μορφές εκφοβισμού όπως ο σεξουαλικός εκφοβισμός. Στην Ετήσια Έκθεσή της (2013)⁷² η Επίτροπος σημειώνει ότι η γενική άποψη των εφήβων είναι ότι το σχολείο προσανατολίζεται προς τη μετάδοση της γνώσης και την αξιολόγηση της γνωστικής ικανότητας των μαθητών ενώ αμελεί σοβαρές ανάγκες και εμπειρίες των εφήβων που έχουν να κάνουν με κοινωνικές δεξιότητες και την ικανότητα να κάνουν ορθές επιλογές και να επιλύουν αποτελεσματικά διενέξεις. Τα παιδιά εκφράζουν την αίσθηση ότι το σχολείο δε δίνει αρκετή σημασία στον εκφοβισμό και ότι όλα τα εμπλεκόμενα μέρη (γονείς, δάσκαλοι, μαθητές) δεν είναι επαρκώς ενημερωμένοι ή ευαισθητοποιημένοι για το ζήτημα αυτό. Περαιτέρω, τα παιδιά περιγράφουν ένα πολύ σημαντικό στοιχείο το οποίο συντηρεί τον εκφοβισμό και το οποίο είναι η έλλειψη ξεκάθαρων πολιτικών για την πρόληψη και διαχείριση του εκφοβισμού ώστε τα περιστατικά να εντοπίζονται και να αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά.

Το 2011 υποβλήθηκαν παράπονα για ομοφοβικά περιστατικά εκφοβισμού σε σχολεία στην Αρχή Ισότητας (η οποία υπόκειται στο Γραφείο της Επιτρόπου Διοικήσεως) τα οποία δήλωναν ότι το πλαίσιο διαχείρισης τέτοιων περιστατικών ήταν ανεπαρκές. Τον Ιούλιο του 2011 ανταποκρινόμενο στα παράπονα αυτά το Υπουργείο Παιδείας ίδρυσε το Παρατηρητήριο για τη Βία στο Σχολείο με σκοπό τη διερεύνηση της

⁷⁰ ο.π.

⁷¹ Επίτροπος για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού, (2013). *Ετήσια Έκθεση 2013*. http://www.childcom.org.cy/ccr/ccr.nsf/DMLAnnualRep_gr/DMLAnnualRep_gr?OpenDocument

⁷² ο.π.

θυματοποίησης μαθητών και εκπαιδευτικών για σεξιστικούς ή ομοφοβικούς λόγους⁷³. Τον Απρίλιο του 2012 το Υπουργείο υποστήριξε την εκστρατεία «Ασπίδα κατά της Ομοφοβίας στην Εκπαίδευση» της οποίας ηγούνταν ΜΚΟ και η οποία σκοπό είχε την πλήρωση του ερευνητικού κενού αναφορικά με την ομοφοβία στην εκπαίδευση. Τα ευρήματα της έρευνας καταδεικνύουν ότι υπάρχει αρκετά υψηλής συχνότητας και έντασης ομοφοβικός εκφοβισμός στα σχολεία κυρίως από αγόρια κατά αγοριών⁷⁴.

Οι ίδιοι οι δάσκαλοι περιγράφουν φαινόμενα ομοφοβικού εκφοβισμού ξεκινώντας από το Δημοτικό σχολείο όπου τα παιδιά δέχονται πειράγματα και απομονώνονται λόγω των μη στερεότυπων χαρακτηριστικών κοινωνικού φύλου με τη χρήση ακόμα και ομοφοβικής γλώσσας ακόμα κι αν τα παιδιά μπορεί να μην αντιλαμβάνονται τους ακριβείς ορισμούς ή υποδηλώσεις. Οι δάσκαλοι σημειώνουν ότι στο Γυμνάσιο τα πειράγματα και η απομόνωση καθίστανται πιο σοβαρά αφού μετατρέπονται σε σωματική και σεξουαλική κακοποίηση. Το 2012 ξεκίνησε ένα ειδικό πρόγραμμα από κοινού μεταξύ των ΜΚΟ, του Συμβουλίου Νεολαίας Κύπρου (ΣυΝΚ) και του Κυπριακού Συνδέσμου Οικογενειακού Προγραμματισμού (ΚΣΟΠ) με τη στήριξη του Υπουργείου Παιδείας με τίτλο «Ασπίδα κατά της Ομοφοβίας στην Εκπαίδευση» μέσα στα πλαίσια του οποίου καταρτίστηκαν 80 δάσκαλοι δημοτικών και γυμνασίων για να αποτελέσουν μια ασπίδα κατά της ομοφοβίας στα σχολεία. Η αξιολόγηση του προγράμματος έδειξε ότι αυτή η κατάρτιση είχε αντίκτυπο στις στάσεις και αντιλήψεις των δασκάλων στα θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού⁷⁵.

Διαδικτυακός Εκφοβισμός

Όπως και σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, η ηλεκτρονική παρενόχληση (διαδικτυακός εκφοβισμός) απλώνει τα πλοκάμια της και στην Κύπρο. Η παραδοσιακή μορφή του σχολικού εκφοβισμού δημιουργεί χώρο για μια νέα μορφή εκφοβισμού μέσω του διαδικτύου των κινητών τηλεφώνων ή άλλων ψηφιακών τεχνολογιών ο οποίος υποβοηθείται από την εκτεταμένη χρήση του διαδικτύου από παιδιά και εφήβους. Για πολλά παιδιά στην Κύπρο η χρήση του διαδικτύου είναι πλέον απόλυτα ενσωματωμένη στην καθημερινότητα και τις καθημερινές τους συνήθειες. Ανεξαρτήτως κοινωνικοοικονομικού καθεστώτος τα παιδιά στην Κύπρο έχουν πρόσβαση σε φορητές συσκευές ώστε να έχουν ταχύτερη πρόσβαση στο διαδίκτυο σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες ιδιαίτερα μεταξύ των εφήβων και των αγοριών⁷⁶. Παρ' όλ' αυτά φαίνεται ότι έχουν έλλειψη βασικών δεξιοτήτων ασφάλειας και γι' αυτό εκτίθενται σε διαδικτυακούς κινδύνους όπως ο διαδικτυακός εκφοβισμός, η διαδικτυακή παρενόχληση και άλλες μορφές διαδικτυακής βίας.

Όπως ήταν αναμενόμενο τα περιστατικά ηλεκτρονικής παρενόχλησης παρουσιάζουν τρομερή αύξηση κατά τα τελευταία χρόνια. Το 2009 η τηλεφωνική γραμμή βοήθειας του Κυπριακού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου, CyberEthics, απάντησε σε ένα τηλεφώνημα καταγγελίας περιστατικών ηλεκτρονικής βίας (διαδικτυακού εκφοβισμού), το 2011 σε έξι τηλεφωνήματα, το 2012 σε δεκαεννέα τηλεφωνήματα ενώ το 2013 (μέχρι τον Σεπτέμβριο) τα περιστατικά έφτασαν τα είκοσι εννέα. Η ανάρτηση εξευτελιστικών

⁷³ Δημητρίου, Κ. (2012) Έκθεση Αρχής κατά των Διακρίσεων για την ομοφοβία στην εκπαίδευση και το χειρισμό ομοφοβικών περιστατικών. Αρχή κατά των Διακρίσεων, Γραφείο Επιτρόπου Διοικήσεως. <http://www.non-discrimination.net/content/media/CY-100-FR%20homophobia%20in%20schools.pdf>

⁷⁴ Καψού Μ., Σιώσηλου Π. & Βασιλείου Ε. (2012) Σκιαγράφηση του φαινομένου της ομοφοβίας στην εκπαίδευση. Ασπίδα κατά της ομοφοβίας στην εκπαίδευση. <http://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2012/04/IGLYO-on-Bullying.pdf>

⁷⁵ ο.π.

⁷⁶ Λαούρης, Γ. & Αριστοδήμου, Ε. (2013). *Κίνδυνοι και Ασφάλεια για τα Παιδιά στο Διαδίκτυο: έκθεση για την Κύπρο. Συνολικά Ευρήματα από την διαδικτυακή έρευνα για παιδιά ηλικίας 9-16 ετών και τους γονείς τους στην ΕΕ*. Ινστιτούτο Νευροεπιστήμης και Τεχνολογίας Κύπρου: Λευκωσία www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/ParticipatingCountries/PDFs/CY-CyprusReport.pdf

φωτογραφιών στο διαδίκτυο και η διάδοσή τους μέσω κινητών τηλεφώνων, η δημιουργία ιστολογίων (blogs) ή προφίλ σε ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης με εσκεμμένο εσφαλμένο περιεχόμενο, η αποστολή απειλών, αισχρού και προσβλητικού περιεχομένου και η δημοσίευση φωτογραφιών ή βίντεο χωρίς τη συγκατάθεση του ατόμου είναι μερικά από τα συνήθη περιστατικά διαδικτυακού εκφοβισμού που καταγγέλλονται. Όλα αυτά δημιουργούν νέες προκλήσεις για τα πολλαπλά εμπλεκόμενα μέρη που εργάζονται για να καταστήσουν το διαδίκτυο ασφαλέστερο για τα παιδιά στην Κύπρο.

Έρευνα ⁷⁷ έχει δείξει ότι η πλειοψηφία των κύπριων νέων (18 – 25 ετών) είναι εξοικειωμένοι με τον όρο ‘διαδικτυακή βία’ τον οποίον έμαθαν κυρίως μέσω των ΜΜΕ. Μόνο 34% ενημερώθηκε για αυτό από τους γονείς/συγγενείς τους (κυρίως γυναίκες). Και όμως ένα ψηλό ποσοστό μοιράζεται ελεύθερα στο διαδίκτυο ορισμένες προσωπικές πληροφορίες όπως το όνομα, την ημερομηνία γεννήσεως την ηλεκτρονική διεύθυνση και προσωπικές φωτογραφίες. Οι άνδρες μοιράζονται πιο εύκολα τον τόπο διαμονής και τον αριθμό του τηλεφώνου τους. Οι γυναίκες είναι πιο ευαίσθητες για το ζήτημα αυτό και αισθάνονται έντονα για θέματα ακατάλληλης συμπεριφοράς στο διαδίκτυο.

Είναι πιθανότερο για τους άντρες να εμπλακούν σε ριψοκίνδυνες συμπεριφορές στο διαδίκτυο. Οι γυναίκες καλούνται συχνότερα σε ραντεβού από αγνώστους. 27.1% των νέων στην Κύπρο έπεσαν θύματα διαδικτυακής βίας ενώ οι γυναίκες και οι φοιτητές ηλικίας 23 – 25 ήταν πιθανότερο να υποστούν διαδικτυακή βία. Η κυριότερη μορφή ηλεκτρονικής παρενόχλησης ήταν ενοχλητικά και επαναλαμβανόμενα τηλεφωνήματα ή εξευτελισμός, κουτσομπολιό ή προσβολές μέσω γραπτών μηνυμάτων, μέσω κοινωνικής δικτύωσης και ηλεκτρονικών χώρων συνομιλίας. Οι νεαρές γυναίκες είχαν περισσότερες ανησυχίες για την ασφάλειά τους ενώ οι άντρες είχαν ανησυχίες σχετικά με διαδικτυακές δραστηριότητες οι οποίες βλάπτουν την ‘κοινωνική τους θέση’ και φήμη. Τα αισθήματα ανησυχίας, φόβου, θυμού και τρωτότητας των νεαρών γυναικών μετά από περιστατικό διαδικτυακής βίας είναι συνυφασμένα με την ασφάλεια, την ακεραιότητα και την αξιοπρέπεια που αισθάνονται ενώ τα αισθήματα αηδίας, νευρικότητας, και ντροπής των νεαρών ανδρών είναι συνυφασμένα με τον αντίκτυπο των διαδικτυακών δραστηριοτήτων βίας στην ‘κοινωνική τους θέση’ και φήμη. Οι φοιτητές φαίνεται να δρουν ανάλογα μετά από μια επίθεση μπλοκάροντας το άτομο που τους έθεσε σε κίνδυνο και αλλάζουν τις προσωπικές τους ρυθμίσεις. Αλλά σπανίως εκμυστηρεύονται το περιστατικό στους γονείς τους, ειδικά οι άνδρες (μόνο 5.9%) ή τηλεφωνούν σε γραμμή βοήθειας για τέτοια περιστατικά. Συγκεκριμένες ενέργειες όπως γραπτά μηνύματα με σεξουαλικό περιεχόμενο ή πρόσκληση από αγνώστους δε φαίνεται να θεωρούνται ως διαδικτυακή βία από τους συμμετέχοντες⁷⁸.

Οι θύτες είναι πιθανότερο να είναι άνδρες και μεγαλύτερης ηλικίας φοιτητές (21 – 25 ετών). 42.9% των ατόμων που έλαβαν μέρος στην έρευνα παραδέχτηκαν ότι είχαν εμπλακεί σε κάποιο είδος διαδικτυακής βίας τουλάχιστον μια φορά. Η κυριότερη μορφή διαδικτυακής βίας ήταν ο εξευτελισμός, το κουτσομπολιό ή η προσβολή κάποιου και η ανάληψη ψεύτικης ταυτότητας κυρίως μέσω γραπτών μηνυμάτων και μέσω κοινωνικής δικτύωσης. Πρόσφατες έρευνες που έγιναν από οργανώσεις για την ασφάλεια του διαδικτύου⁷⁹

⁷⁷ Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου (2014) *Staying Safe Online: Gender and Safety on the Internet*. <http://www.medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/Anthology-FINAL-for-web-use.pdf>

⁷⁸ ο.π.

⁷⁹ Ασφαλέστερο Διαδίκτυο: Cyberethics. <http://www.cyberethics.info/cyethics1>

καταδεικνύουν ότι πέραν του 50% των εφήβων έχουν βιώσει κάποιας μορφής διαδικτυακή βία. Πολλές φορές ξεκινάει από πολύ νωρίς όπως η ηλικία των εννέα ετών. Κατά τα εφηβικά χρόνια ο διαδικτυακός εκφοβισμός συνοδεύεται συνήθως και από κάποια μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης.

III. 5 Διατροφικές Διαταραχές

Οι διατροφικές διαταραχές και η παχυσαρκία έχουν κοινούς παράγοντες επικινδυνότητας όπως οι δίαιτες, οι δυσαρέσκεια για το σώμα μας, τα πειράγματα και ο στιγματισμός σε σχέση με το βάρος⁸⁰ και η σεξουαλική κακοποίηση⁸¹. Η δυσαρέσκεια για το σώμα μεταξύ των κοριτσιών εκδηλώνεται μέσα από ανησυχίες για την απώλεια βάρους ενώ για τα αγόρια τα θέματα της εικόνας του σώματός τους έχουν να κάνουν με την αύξηση του βάρους και την ανάπτυξη της αρρενωπότητας. Μια μελέτη που δημοσιεύτηκε το 2012 κατέδειξε ότι 8.7% των ελλειποβαρών ατόμων βίωναν μια παθολογική παρόρμηση να παραμείνουν αδύνατα όπως και 23.4% (σχεδόν το ένα τέταρτο) των εφήβων κοριτσιών με φυσιολογικό βάρος στην Κύπρο⁸². Η παρόρμηση για ένα αδύνατο σώμα έχει αναγνωριστεί ως ένας από τους παράγοντες επικινδυνότητας για τη μελλοντική ανάπτυξη διατροφικών διαταραχών συμπεριλαμβανομένων και των συμπτωμάτων ανορεξίας και βουλιμίας. Όμως το πιο εντυπωσιακό στατιστικό στοιχείο είναι ότι ακόμα μεγαλύτερος αριθμός υπέρβαρων και φυσιολογικού βάρους εφήβων κοριτσιών στην Κύπρο είχαν επικίνδυνες βαθμολογίες για βουλιμία πράγμα το οποίο αντανακλά πως οι συμπεριφορές περιστατικών αδηφαγίας ή υπερφαγίας (binge eating) υιοθετούνται και είναι πιο ευρέως αποδεκτές ανάμεσα στον πληθυσμό της Κύπρου⁸³. Οι δυσπροσάρμοστες διατροφικές συμπεριφορές είναι συνηθισμένες μεταξύ των εφήβων στην Κύπρο. Ιδρύθηκε πρόσφατα η πρώτη κλινική εσωτερικών ασθενών για τη θεραπεία διατροφικών διαταραχών στην Παιδιατρική Κλινική του τομέα δημόσιας υγείας στην Κύπρο και αυτή τη στιγμή είναι πλήρης. Στις ΗΠΑ και την ΕΕ 20% κατά μέσο όρο των εφήβων επηρεάζονται από διατροφικές διαταραχές άρα στην Κύπρο το ποσοστό του 35% είναι κατά πολύ ψηλότερο⁸⁴. Τα θέματα αποδοχής του σώματός, της αυτοεικόνας και της αυτοεκτίμησης είναι περίπλοκα συνδεδεμένα με τις αλλαγές της εφηβείας, τις γρήγορες αναπτυξιακές αλλαγές και την ανησυχία αναφορικά με την εξωτερική εμφάνιση που προκύπτει από αυτές.

IV. Άμεσοι Παράγοντες που οδηγούν στα Αποτελέσματα:

IV.1. Χαμηλό επίπεδο χρήσης Προφυλακτικού και Αντισύλληψης

Μόνο το ήμισυ (47.3%) των νέων στην Κύπρο ηλικίας 15 – 29 ετών ανέφερε ότι χρησιμοποιούν πάντοτε προστασία κατά μιας ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης⁸⁵. Σε μια μελέτη του 2003, 61% των μαθητών ηλικίας 13

⁸⁰ Χατζηγεωργίου, Κ., Τορναρίτης, Μ., Σάββας, Σ., & Καφάτος, Α. (2012). Παχυσαρκία και ψυχολογικά γνωρίσματα που σχετίζονται με τις διατροφικές διαταραχές μεταξύ των Κυπρίων εφήβων: σύγκριση κοορτής 2003 και 2010. *Eastern Mediterranean Health Journal*, 18(8).

⁸¹ Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κύπρου (2009). Φυλλάδιο: Σεξουαλική Κακοποίηση Παιδιών

⁸² Χατζηγεωργίου, Κ., Τορναρίτης, Μ., Σάββας, Σ., & Καφάτος, Α. (2012). Παχυσαρκία και ψυχολογικά γνωρίσματα που σχετίζονται με τις διατροφικές διαταραχές μεταξύ των Κυπρίων εφήβων: σύγκριση κοορτής 2003 και 2010. *Eastern Mediterranean Health Journal*, 18(8).

⁸³ ο.π.

⁸⁴ Fenwick, Sarah (2011). *Cyprus Eating Disorder Rates, Higher vs. EU, US*. [blog post] <http://www.cyprusnewsreport.com/?q=node/4014>

⁸⁵ Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου (ONEK) & Κέντρο Έρευνας και Ανάπτυξης Intercollege, (2002). *Έρευνα για την Αναψυχή, την Εργασία, τις Σχέσεις, τις Αντιλήψεις και τα Προβλήματα των Νέων*. ONEK: Λευκωσία. www.youthboard.org.

– 15 ετών δήλωσαν ότι είχαν κάποια ή καθόλου γνώση για τη σύλληψη και την αντισύλληψη⁸⁶. Έτσι η πλειοψηφία των νέων στην Κύπρο γνωρίζουν πολύ λίγα για την αντισύλληψη και δεν χρησιμοποιούν συνήθως αντισύλληψη. Οι προκαταλήψεις λόγω φύλου επηρεάζουν τη χρήση προφυλακτικού και αντισύλληψης και η πρόσβαση σε αυτά είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Οι νέοι κάτω των 17 ετών δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση σε μέσα αντισύλληψης χωρίς γονική συγκατάθεση ενώ η πλειοψηφία των εφήβων (ειδικά τα κορίτσια) δεν είναι πιθανόν να μιλήσουν στους γονείς τους για την αντισύλληψη επειδή αισθάνονται ότι οι γονείς τους δεν θα το ενέκριναν⁸⁷.

Επιπρόσθετα, οι επιλογές σε αντισυλληπτικές μεθόδους στην Κύπρο περιορίζονται κυρίως στα αντισυλληπτικά χάπια τα οποία είναι διαθέσιμα με συνταγή γιατρού και τα ενδομήτρια σπειράματα (σπιράλ /IUD) τα οποία τοποθετούνται από γυναικολόγο. Ορισμένες αντισυλληπτικές μέθοδοι όπως το διάφραγμα, το γυναικείο προφυλακτικό, τα ενέσιμα αντισυλληπτικά, τα χάπια μόνο με προγεστερόνη (POP) δεν είναι διαθέσιμα στην Κύπρο. Ο κυριότερος λόγος για το γεγονός αυτό είναι ότι η καταναλωτική αγορά για τέτοια προϊόντα είναι μικρή λόγω του μικρού πληθυσμού στο νησί γι' αυτό οι φαρμακευτικές εταιρίες δεν προωθούν αντισυλληπτικές επιλογές πέραν από αυτές που έχουν μεγάλη ζήτηση. Επίσης, ορισμένοι γιατροί δε συστήνουν συνήθως τις μεθόδους που αναφέρονται πιο πάνω κυρίως γιατί και οι ίδιοι δεν είναι εξοικειωμένοι με τις επιλογές αυτές. Το χάπι της επόμενης μέρας (αντισύλληψη έκτακτης ανάγκης) είναι διαθέσιμο χωρίς συνταγή από τα φαρμακεία.

Τα αντισυλληπτικά μέσα δεν είναι διαθέσιμα μέσω του δημόσιου τομέα υγείας – δεν παρέχονται από το κράτος κλινικές ή υπηρεσίες οικογενειακού προγραμματισμού. Η αντισύλληψη για τους έφηβους κάτω των 17 ετών ακόμα κι αν γνωρίζουν τους σεξουαλικούς κινδύνους και τις αντισυλληπτικές επιλογές δεν είναι προσβάσιμη εκτός από τα προφυλακτικά.

IV.2. Παραπληροφόρηση

Οι νέοι στις μέρες μας λαμβάνουν συχνά αντικρουόμενα μηνύματα για το σεξ και τη σεξουαλικότητα. Από τη μία η σεξουαλικότητα παρουσιάζεται σε πολλές περιπτώσεις ως αρνητική και επικίνδυνη, συναφής με την ενοχή, το φόβο και τις ασθένειες και από την άλλη υπερτονίζεται ως θετική και επιθυμητή. Ακόμα και τα ΜΜΕ δίνουν και στέλνουν στρεβλωμένα μηνύματα για τη σεξουαλικότητα. Οι πιέσεις αυτές δυνατόν να επιδεινώνονται από την έκθεση σε παραπλανητική ή ανακριβή πληροφόρηση, την έλλειψη δεξιοτήτων και γνώσης των δικαιωμάτων των νέων και από τις προσδοκίες σε σχέση με το κοινωνικό φύλο. Είτε είναι σεξουαλικά δραστήριοι είτε όχι οι νέοι θα πρέπει να αισθάνονται άνετα με το σώμα, τη σεξουαλικότητα και την ταυτότητά τους⁸⁸.

Σύμφωνα με μια έρευνα που διεξήχθη πρόσφατα στην Κύπρο, υπάρχει ανησυχητική άγνοια και σοβαρά κενά στα θέματα Σεξουαλικής και Αναπαραγωγικής Υγείας (ΣΑΥ) μεταξύ των νέων⁸⁹. Πρόσφατα

⁸⁶ Κούτα – Νικολάου, Κ. (2003). Σεξουαλικότητα, Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία: Διερεύνηση των Γνώσεων, Στάσεων και Πεποιθήσεων των Ελληνοκυπρίων Εφήβων. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Υγείας και Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Middlesex.

⁸⁷ ο.π.

⁸⁸ Διεθνής Ομοσπονδία Οικογενειακού Προγραμματισμού, Ευρωπαϊκό Δίκτυο (2006). Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση στην Ευρώπη – Οδηγός Πολιτικών και Πρακτικών <http://www.ippfen.org/en/Resources/Publications/Sexuality+Education+in+Europe.html>

⁸⁹ Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου (ΟΝΕΚ) & Κέντρο Έρευνας και Ανάπτυξης Intercollege, (2006). *Σχέσεις και Σεξουαλικότητα των Νέων*. ΟΝΕΚ: Λευκωσία. www.youthboard.org.

επιστημονικά στοιχεία καταδεικνύουν επίσης μια συντηρητική πατερναλιστική νοοτροπία όπου επικρατούν τα στερεότυπα, οι προκαταλήψεις και η ομοφοβία λόγω άγνοιας⁹⁰. Οι νέοι θεωρούν ότι οι πόροι και οι υπηρεσίες για τη Σεξουαλική και αναπαραγωγική Υγεία και Δικαιώματα (ΣΑΥΔ) είναι περιορισμένα και ότι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα σχολεία και το περιβάλλον τους δεν είναι επαρκής⁹¹.

Παρόλο που οι νέοι έχουν κάποιες γνώσεις για τη σεξουαλικότητα υπάρχουν περιορισμένες πηγές και υπηρεσίες για την ενίσχυση της. Οι περισσότεροι νέοι μαθαίνουν για τη ΣΑΥΔ από φίλους (88% στο δείγμα Astra) και ένα σημαντικό ποσοστό (30%) από τα ΜΜΕ. Στη σύγχρονη κυπριακή κοινωνία υπάρχουν ακόμα πατριαρχικά ταμπού και οι διαφορές λόγω φύλου είναι προφανείς πράγμα το οποίο έχει αντίκτυπο στην ακρίβεια των πληροφοριών που λαμβάνονται⁹².

Η Επίτροπος για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού, μέσα από συζητήσεις με έφηβους, σημειώνει ότι ανεξαρτήτως ηλικίας όλα τα παιδιά που έλαβαν μέρος στις συζητήσεις είχαν έλλειψη βασικής πληροφόρησης πράγμα που τα εμπόδιζε να αναγνωρίζουν πράξεις σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης και να γνωρίζουν τρόπους για να προστατευθούν. Η Επίτροπος συμπέρανε ότι τα παιδιά έχουν δυσκολία στο να αξιολογήσουν ορθά κατά πόσο μια πράξη αποτελεί σεξουαλική κακοποίηση ή εκμετάλλευση. Επιπρόσθετα, οι έννοιες της συγκατάθεσης για συμμετοχή σε σεξουαλική δραστηριότητα, της ισότητας μεταξύ των δύο μερών και η έννοια του εξαναγκασμού (ειδικά με τη χρήση άλλων μέσων εκτός από τη σωματική βία) είναι έννοιες που τα παιδιά δεν είχαν την ευκαιρία να συζητήσουν εις βάθος εντός της οικογένειας ή του σχολείου τους. Τα παιδιά είχαν ακόμα λιγότερο καθαρή εικόνα για το θέμα της σεξουαλικής κακοποίησης μεταξύ ανηλίκων που έχουν μια ρομαντική σχέση. Υπάρχει έλλειψη ευκαιριών πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης των παιδιών για το θέμα ανάλογα και με την ηλικία και την ωριμότητά τους.

IV.3. Έλλειψη Επικοινωνιακών Δεξιοτήτων

Έρευνα έχει δείξει ότι παρά την ισχυριζόμενη αυτοπεποίθηση και χειραφέτηση, οι γυναίκες και τα κορίτσια δηλώνουν ότι ο ορισμός ορίων στις σχέσεις είναι δύσκολος είτε λόγω έλλειψης αυτοπεποίθησης, φόβου εγκατάλειψης, είτε λόγω ενοχής. Έχει αναφερθεί ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια το βρίσκουν επίσης δύσκολο να ορίσουν όρια σε περιπτώσεις όπου είχαν ήδη σεξουαλικές σχέσεις στο παρελθόν. Δήλωσαν ότι αισθάνονταν την ανάγκη να ‘ευχαριστήσουν’ τους συντρόφους τους καθώς επίσης και ‘ένοχες’ επειδή δεν ικανοποίησαν τον σύντροφό τους ή επειδή τον ‘απογοήτευσαν’. Παρ’ όλ’ αυτά οι γυναίκες αισθάνονταν ότι είχαν το δικαίωμα να σταματήσουν τις σεξουαλικές σχέσεις οποιαδήποτε στιγμή. Όμως αισθάνονταν επίσης ότι η ευθύνη για τον έλεγχο της κατάστασης βρίσκεται απόλυτα στα χέρια της γυναίκας και της ικανότητά της να ‘κοινοποιήσει της ανάγκες της’ στον σύντροφο της. Ποτέ, κατά τη διάρκεια των συζητήσεων, το θέμα αυτό δεν ήταν ο ρόλος και η ευθύνη του άντρα. Μπορεί κανείς να επιχειρηματολογήσει ότι πολλές νέες γυναίκες δεν είναι ούτε κατηγορηματικές ούτε έχουν αρκετή αυτοπεποίθηση για να θέσουν όρια με τους συντρόφους τους ή να πουν ξεκάθαρα ‘όχι’. Αυτό μπορεί να οφείλεται στους παραδοσιακούς ρόλους των κοινωνικών φύλων και στις κοινωνικό- πολιτισμικές

⁹⁰ Kouta, C., & Tolma, E.L. (2008). Sexuality, sexual and reproductive health: an exploration of the knowledge, attitudes and beliefs of the Greek-Cypriot adolescents. *Promotion & Education, 15*: 24-31

⁹¹ Lesta, S., Lazarus, J., Essen B. (2008). Young Cypriots on sex education: sources and adequacy of information received on sexuality issues. *Sex Education: Sexuality, Society and Learning, 8* (2), 237 – 246

⁹² Κούτα – Νικολάου, Κ. (2003). Σεξουαλικότητα, Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία: Διερεύνηση των Γνώσεων, Στάσεων και Πεποιθήσεων των Ελληνοκυπρίων Εφήβων. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Υγείας και Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Middlesex.

προσδοκίες των γυναικών στην Κύπρο που τονίζουν τη σημασία της ικανοποίησης των αντρικών σεξουαλικών επιθυμιών ενώ οι επιθυμίες των γυναικών είναι ανύπαρκτες ή λιγότερο σημαντικές⁹³.

IV.4 Έλλειψη Υπηρεσιών φιλικών προς τους Νέους

Η Κύπρος διαθέτει αρκετές τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας τις οποίες λειτουργούν μη κυβερνητικές οργανώσεις ή θεσμοί και οι οποίες παρέχουν στήριξη και πληροφόρηση σε θέματα που ενδιαφέρουν τους έφηβους όπως η κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών, οι σχέσεις και η ενδοοικογενειακή βία. Ο ΚΣΟΠ διαθέτει μια δωρεάν γραμμή βοήθειας για τη Σεξουαλικότητα (1455). Ο Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου (ONEK) προσφέρει δωρεάν τηλεφωνική γραμμή στήριξης και συμβουλευτικής αγωγής για γενικά θέματα (1410).

Τα κέντρα πληροφόρησης των νέων μέσω του ONEK λειτουργούν σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα και παρέχουν στους νέους πληροφορίες και συμβουλευτικές υπηρεσίες για θέματα που τους ενδιαφέρουν. Η πληροφόρηση προσφέρεται σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή και μέσω δραστηριοτήτων. Ταυτόχρονα ορισμένα κέντρα φιλοξενούν ένα πρόγραμμα που λέγεται «Πρόταση» όπου σύμβουλοι παρέχουν συμβουλευτική στήριξη σε νέους, ζευγάρια και οικογένειες για ένα εύρος θεμάτων. Τα κέντρα πρόληψης του ONEK λειτουργούν στη Λεμεσό, τη Λευκωσία και τη Λάρνακα με στόχο την ανάπτυξη ψυχοκοινωνικών δεξιοτήτων, την ενίσχυση των προστατευτικών παραγόντων και τη μείωση των παραγόντων επικινδυνότητας σε σχέση με τη χρήση ουσιών και τις επιβλαβείς συμπεριφορές. Οι υπηρεσίες προσφέρονται δωρεάν.

Σε σχέση με τις κλινικές και ιατρικές υπηρεσίες, το Υπουργείο Υγείας διαθέτει από το 1990 ένα τμήμα το οποίο ονομάζεται Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων. Παρέχονται υπηρεσίες σε παιδιά και έφηβους μέχρι 17 ετών με διάφορες ψυχοσυναισθηματικές και ψυχοκοινωνικές δυσκολίες και συμβουλευτική αγωγή για γονικά θέματα για γονείς. Τα παιδιά και οι έφηβοι παραπέμπονται για εσωτερική θεραπεία / νοσηλεία από άλλα κυβερνητικά τμήματα μόλις τα προβλήματα είναι έκδηλα και παρεμποδίζουν τη λειτουργικότητα⁹⁴. Ο δημόσιος τομέας δε διαθέτει προληπτικές/συμβουλευτικές υπηρεσίες φιλικές προς τους νέους για τη σεξουαλική υγεία και είναι δύσκολο να εκτιμήσουμε την έκταση της φιλικότητας προς τους νέους των ιδιωτικών κλινικών και γιατρών. Δεν υπάρχουν στοιχεία ενός ενιαίου κώδικα πρακτικής. Υποθέτουμε ότι το κατά πόσον μια υπηρεσία είναι φιλική προς τους νέους υπόκειται στην ευαισθησία του ιδιώτη γιατρού. Το κατά πόσον οι υπηρεσίες είναι οικονομικά προσιτές για τους νέους, σπανίως λαμβάνεται υπόψη, αν λαμβάνεται καθόλου, καθώς οι κλινικές τείνουν να έχουν καθορισμένες τιμές. Αυτό μπορεί να αποτελεί σοβαρό εμπόδιο για τους νέους αφού οι τιμές στις ιδιωτικές κλινικές θεωρούνται γενικώς ψηλές.

Η δυνατότητα εθελούσιας εξέτασης για τον ιό HIV είναι διαθέσιμη δωρεάν για όλους τους Κύπριους σε όλα τα δημόσια νοσοκομεία όμως αυτή η επιλογή επισκιάζεται συχνά από φόβο και άρνηση ιδιαίτερα λόγω της έλλειψης διακριτικότητας και ευαισθησίας γύρω από θέματα σεξουαλικότητας και ιδιωτικής ζωής. Τα δημόσια νοσοκομεία προσφέρουν θεραπείες για ορισμένες ΣΜΛ συμπεριλαμβανομένων της σύφιλης και του έρπητα. Δυστυχώς οι υπηρεσίες αυτές προσφέρονται μέσω διαφορετικών τμημάτων όπως το Τμήμα

⁹³ Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου (2008). *Περιπτώσεις Βιασμού Νεαρών Γυναικών σε Ραντεβού και Ανάπτυξη Βέλτιστων Πρακτικών Στήριξης και Πρόληψης*, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Λευκωσίας: Λευκωσία

⁹⁴ Κυπριακή Δημοκρατία. Υπουργείο Υγείας (ΥΥ) http://www.moh.gov.cy/MOH/MHS/MHS.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument

Ουρολογίας και το Τμήμα Δερματολογίας και όχι μέσω εξειδικευμένων κέντρων φιλικών προς τους νέους. Διαθέσιμες μέσω του δημόσιου τομέα είναι επίσης και η θεραπεία και η φαρμακευτική αγωγή για τον HIV/AIDS η οποία προσφέρεται δωρεάν. Οι υπηρεσίες που προσφέρονται από τα Δημόσια Νοσοκομεία περιλαμβάνουν εργαστηριακούς ελέγχους για διαγνωστικούς σκοπούς, νοσηλεία, φαρμακευτική αγωγή και άλλες θεραπείες. Οι υπηρεσίες αυτές δεν είναι φιλικές προς τους νέους και δεν είναι προσβάσιμες χωρίς γονική συναίνεση.

Σε πολλές περιπτώσεις λόγω της άρνησης είτε ενός είτε και των δύο γονιών τα παιδιά δεν έχουν πρόσβαση σε συμβουλευτικές υπηρεσίες. Η Επίτροπος για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού έχει κάνει δημόσια δήλωση για το θέμα αυτό αναγνωρίζοντας τη σοβαρότητα της έλλειψης υπηρεσιών φιλικών προς τους νέους και της πρόσβασης σε αυτές. Μεγάλος αριθμός παραπόνων έχει υποβληθεί στην Επίτροπο αναφορικά με περιπτώσεις παιδιών που χρήζουν ψυχολογικής στήριξης και/ή αποκατάστασης αλλά λόγω της άρνησης του ενός ή και των δύο γονιών στερούνται πρόσβασης σε τέτοιες υπηρεσίες. Η Επίτροπος δηλώνει ότι υπάρχει ένας βαθμός νομικής αβεβαιότητας η οποία οδηγεί σε παραβίαση των δικαιωμάτων των παιδιών και καταλήγει ότι τα παιδιά χρειάζεται να έχουν πρόσβαση σε συμβουλευτικές υπηρεσίες δεδομένου ότι αυτές είναι αναγκαίες για την ασφάλεια και την ευημερία τους. Η απόφαση κατά πόσον η συμβουλευτική αγωγή θα εξαρτάται από τη γονική συγκατάθεση θα πρέπει να γίνεται βάσει της ηλικίας και της ωριμότητας του παιδιού και οπωσδήποτε βάσει της αρχής της διασφάλισης των συμφερόντων του παιδιού όπως αυτά καθορίζονται και σχετίζονται με το δικαίωμα του παιδιού για συμμετοχή και το δικαίωμα στην επιβίωση και την ανάπτυξη⁹⁵.

V. Έμμεσοι Παράγοντες Επικινδυνότητας και Προστασίας

V.1 Ανισότητα των φύλων

Η κυπριακή κοινωνία παραμένει ιδιαίτερα πατριαρχική όπως διαφαίνεται σε αριθμό μελετών οι οποίες υποδεικνύουν το υποδεέστερο καθεστώς και των Κυπρίων γυναικών και των γυναικών μεταναστευτικής προέλευσης καθώς επίσης και την επικράτηση δύσκαμπτων ρόλων κοινωνικού φύλου οι οποίοι συμβάλουν στη διατήρηση αυτής της συντηρητικής τάξης των φύλων⁹⁶. Ο αντίκτυπος αυτής της υποδεέστερης θέσης είναι έκδηλος σε όλους τους τομείς της ζωής συμπεριλαμβανομένων της έλλειψης αντιπροσώπευσης σε σώματα λήψεως αποφάσεων και πολιτικών, των άνισων μισθών και της άνισης πρόσβασης στην αγορά εργασίας, της παρενόχλησης στον χώρο εργασίας και της συνέχισης όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών συμπεριλαμβανομένων της ενδοοικογενειακής βίας, του βιασμού και της σεξουαλικής επίθεσης. Οι διακρίσεις και η μεταχείριση γυναικών και κοριτσιών μεταναστευτικής προέλευσης είναι επίσης ευρέως διαδεδομένα στην Κύπρο. Μια πρόσφατη μελέτη για την ενσωμάτωση των νεαρών μεταναστριών μαθητριών στα κυπριακά σχολεία υπέδειξε τις διάφορες μορφές ρατσιστικής κατηγοριοποίησης και

⁹⁵ Επίτροπος για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού (2014). *Θέση της Επιτροπής αναφορικά με την πρόσβαση παιδιών στις Συμβουλευτικές Υπηρεσίες του Οργανισμού Νεολαίας Κύπρου χωρίς τη συγκατάθεση του ενός ή και των δύο γονιών*, 1/7/2014 www.childcom.org.cy.

⁹⁶ Βασιλειάδου, Μ., 2004, Women's constructions of women; on entering the front door, *Journal of International Women's Studies, Special Issue: Feminist Challenges: Crossing Boundaries*, 5, 53–67.

κατηγοριοποίησης βάσει του φύλου στις οποίες υποβάλλονται τα κορίτσια μεταναστευτικής προέλευσης από τους Κύπριους και μη Κύπριους συνομηλίκους τους και την έμμεση βία που συνεπάγεται αυτό⁹⁷.

Για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε το επίπεδο και τις μορφές EB που επηρεάζουν τους έφηβους στην Κύπρο, το Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου διεξήγαγε μια μελέτη (2012) η οποία εξέταζε τις διασυνδέσεις μεταξύ των πατριαρχικών στάσεων και της ανοχής/αποδοχής της EB στις εφηβικές σχέσεις. Η έρευνα η οποία έγινε μεταξύ 453 μαθητών λυκείου ηλικιών 15 -18 ετών προσπάθησε να διερευνήσει τις στάσεις των νέων προς την EB καθώς επίσης και τις διασυνδέσεις μεταξύ στερεότυπων των φύλων και της EB και να φέρει στην επιφάνεια συμπεριφορές ανοχής μεταξύ των εφήβων σε σχέση με την EB και να τις αναλύσει υπό το φως του επικρατούντος κοινωνικό-πολιτισμικού πλαισίου. Τα ευρήματα της έρευνας καταδεικνύουν ότι η ύπαρξη πατριαρχικών αντιλήψεων του φύλου στους έφηβους φαίνεται να ενισχύει την ανοχή που δείχνουν οι έφηβοι για την έμφυλη βία. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι έφηβοι συνεχίζουν ευρέως να υιοθετούν τα υφιστάμενα στερεότυπα, όπως το ότι ως άντρες πρέπει να διατηρούν ηγετικό ρόλο στις σχέσεις και σε ορισμένες περιπτώσεις θεωρούν κάποιες μορφές έμφυλης βίας ως «φυσιολογικές»⁹⁸. Όμως οι μαθητές τονίζουν την ανάγκη ευαισθητοποίησης των συνομηλίκων τους για θέματα έμφυλης βίας και ανισοτήτων⁹⁹.

Οικοδόμηση των φύλων: ανδρικές/ γυναικείες ταυτότητες

Είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη τις σχέσεις εξουσιών μεταξύ διαφορετικών ανδρικών ταυτοτήτων (masculinities) καθώς επίσης και τις σχέσεις τους με τις γυναικείες ταυτότητες (femininities) και να αναλύσουμε πώς αυτές αναπαράγονται στην κοινωνία, στηρίζουν ή αμφισβητούν την κατανομή εξουσιών μεταξύ ανδρών και γυναικών. Τα θέματα τα οποία αφορούν στην αρρενωπότητα και το τι σημαίνει να είσαι άντρας καθίστανται όλο και πιο πολύπλοκα, και πιο αντιφατικά και προκαλούν όλο και περισσότερη σύγχυση. Από την παιδική ηλικία τα αγόρια και τα κορίτσια βομβαρδίζονται με ισχυρά μηνύματα για το τι σημαίνει να είναι άντρας και γυναίκα· τα περισσότερα αγόρια μαθαίνουν να ενεργούν κατά ένα συγκεκριμένο τρόπο, να παρουσιάζουν επιθετικές μορφές αρρενωπής συμπεριφοράς και να αποφεύγουν συμπεριφορές οι οποίες μπορεί να θεωρηθούν θηλυπρεπείς. Για πολλά νέα αγόρια οι συνέπειες της αποτυχίας να ανταποκριθούν στα αποδεκτά πρότυπα αρρενωπότητας σημαίνουν το κίνδυνο της απώλειας του αρσενικού τους καθεστώτος πράγμα το οποίο μπορεί να έχει καταστροφικές επιπτώσεις στην αντρική υγεία και αυτοεκτίμηση¹⁰⁰.

Η προσκόλληση σε στερεότερες εικόνες ανδρών και αρρενωπότητας ενθαρρύνει τους νεαρούς άνδρες να διακινδυνεύουν οικειοθελώς την υγεία τους λαμβάνοντας μέρος σε υψηλού κινδύνου δραστηριότητες. Η έρευνα απεκάλυψε ότι επειδή οι νεαροί άνδρες ήταν αμφιταλαντευόμενοι για την αρρενωπότητά τους αισθάνονταν τεράστια πίεση να την αποδείξουν στους άλλους. Συνεπώς ήταν έτοιμοι να πάρουν ρίσκα ως μέρος του τιμήματος στην αναζήτηση του ανδρισμού. Η έννοια επικινδυνότητα είναι ένα

⁹⁷ Γρηγορίου, Ζ. και Χρίστου, Γ. (2011), *Το Αμφίβολο Δώρο/Χρέος της Ένταξης - Πατριαρχικά Καθεστάτα, Εθνότητα και Σεξουαλικότητα στα σχολικά βιώματα των κοριτσιών Μεταναστριών στην Κύπρο*, Νεαρές Μετανάστριες στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Προώθηση της Ένταξης και Αμοιβαίας Κατανόησης μέσω του Διαλόγου και των Ανταλλαγών. Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου σσ 41-42

⁹⁸ Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου (2012). *Οι Νέοι για τους Νέους, Βία στις Σχέσεις: Μύθοι και Πραγματικότητες*. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Λευκωσίας: Λευκωσία. <http://www.medinstgenderstudies.org/>

⁹⁹ Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου (2012). *Οι Νέοι για τον Νέο Εγχειρίδιο για την Ενδυνάμωση των Νέων υπέρ της πρόληψης κατά της έμφυλης βίας μέσω της αλληλοδιδασκαλικής μεθόδου (peer education)*. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Λευκωσίας: Λευκωσία <http://www.medinstgenderstudies.org/>

¹⁰⁰ Συμβούλιο της Ευρώπης, (2007). *Ζητήματα Φύλου: Εγχειρίδιο Αντιμετώπισης της Έμφυλης Βίας μεταξύ των Νέων*. Συμβούλιο της Ευρώπης, Διεύθυνση Νεολαίας και Αθλητισμού: Ουγγαρία. <http://eycb.coe.int/gendermatters/>

επαναλαμβανόμενο θέμα στα στατιστικά στοιχεία για την υγεία των νεαρών ανδρών. Αυτό αποδεικνύεται από τις ανδρικές ριψοκίνδυνες συμπεριφορές όπως η οδήγηση χωρίς ζώνη ασφαλείας, η κατανάλωση πρόχειρων τροφών, οι καβγάδες, η βία στους δρόμους, η άρνηση να επισκεφτούν γιατρό, η κατάχρηση αλκοόλ, η κλοπή οχημάτων, η εσωτερίκευση των προβλημάτων τους και τα αυξημένα ποσοστά αυτοκτονιών. Ενώ οι νεαροί άνδρες είχαν επίγνωση των κινδύνων θεωρούσαν την ριψοκίνδυνη συμπεριφορά απαραίτητη συνιστώσα της νεανικής ανδρικής κουλτούρας και σημαντικό τρόπο απόδειξης της αρρενωπότητάς τους στους άλλους¹⁰¹.

V.2 Εικόνες στα MME

Τα MME αποτελούν ισχυρό εργαλείο ευαισθητοποίησης και συμβολής στην πρόληψη της βίας και των ανισοτήτων. Τα MME μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην αμφισβήτηση των κανόνων κοινωνικού φύλου και των στάσεων που διαιώνίζουν την ανισότητα των φύλων και τη βία κατά των γυναικών. Παρά το γεγονός αυτό, τα MME στην Κύπρο παρουσιάζουν ευρέως τις γυναίκες με τρόπους που στηρίζουν την ανισότητα των φύλων και ενισχύουν τα αρνητικά στερεότυπα των φύλων. Αυτό ισχύει κυρίως κατά την αναφορά θεμάτων που σχετίζονται με τη βία κατά των γυναικών. Οι περισσότεροι δημοσιογράφοι και επαγγελματίες των MME δεν είναι ευαισθητοποιημένοι σε σχέση με το κοινωνικό φύλο και συχνά προωθούν και διαιώνίζουν κατάφωρα στερεότυπα των φύλων και συνήθειες μύθους γύρω από τη βία. Πρέπει όμως να αναγνωρίσουμε ότι τα τελευταία χρόνια οι δημοσιογράφοι έχουν δείξει αυξημένο ενδιαφέρον για τα θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων συμπεριλαμβανομένων και των θεμάτων που σχετίζονται με τα δικαιώματα των γυναικών και τη βία κατά των γυναικών. Τα αποτελέσματα ερευνών που γίνονται από ερευνητικά κέντρα και ΜΚΟ δημοσιεύονται συχνότερα απ' ό,τι στο παρελθόν στα έντυπα μέσα και παρουσιάζονται από τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά προγράμματα που έχουν συμβάλει στην αυξημένη ευαισθητοποίηση και δημόσια συζήτηση. Πολλά όμως πρέπει ακόμα να γίνουν για να ευαισθητοποιηθούν τα MME για θέματα ισότητας των φύλων όπως επίσης και της πλήρους χρήσης του μέσου αυτού για την προσέγγιση ενός ευρύτερου ακροατηρίου¹⁰².

Έρευνα¹⁰³ καταδεικνύει ότι η απεικόνιση των φύλων στην τηλεόραση παρουσιάζει την Κύπρια γυναίκα να αφιερώνει το μεγαλύτερο μέρος της μέρας της στην προσωπική της ζωή και να βιώνει μια προσωπική – οικογενειακή ζωή η οποία διακατέχεται από αρνητικά συναισθήματα ιδιαίτερα εχθρικά προς τα πρόσωπα του στενού οικογενειακού της περιβάλλοντος. Η Κύπρια γυναίκα εμφανίζεται απομονωμένη από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, ζώντας σκλαβωμένη και απολύτως εξαρτώμενη από τον «σύντροφο της ζωής της». Δεν ζητάει ποτέ διαζύγιο, ανεξαρτήτως του τι συμβαίνει στον έγγαμο βίο της ενώ σε περιπτώσεις απιστίας πάντα ρίχνει το φταίξιμο στην άλλη γυναίκα. Επιπλέον, οι γυναίκες που είναι περιορισμένες στον κλειστό χώρο του σπιτιού τους σε καμία περίπτωση δε συμμετέχουν σε διαδικασίες λήψεως αποφάσεων. Το προφίλ των ανδρών στην τηλεόραση οικοδομείται κυρίως επί της αρχής της ελευθερίας της βούλησης και της ανεξαρτησίας. Οι άνδρες, σε αντίθεση με τις γυναίκες παρουσιάζονται ως ελεύθερα όντα, δηλαδή ότι βιώνουν την αυτό-πραγμάτωση και παρουσιάζουν στοιχεία προσωπικής ζωής και επιλογών τα οποία είναι ανεξάρτητα από το γυναικείο φύλο. Στην ουσία είναι αρχηγοί και

¹⁰¹ ο.π.

¹⁰² Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου, (2011). *Αντίδραση στην Ενδοοικογενειακή Βία: Οικοδόμηση ενός συστήματος Στήριξης των Θυμάτων Ενδοοικογενειακής Βίας*. http://www.medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/REACT_ENG.pdf

¹⁰³ Κουτσελίνη, Μ. & Αγαθαγγέλου, Σ. (2008) *The informal curriculum on gender identity*, in Ross, A. & Cunningham, P. (eds.) *Reflecting on Identities: Research, Practice and Innovation*. Λονδίνο: CiCe, 531 - 540

αφέντες. Προσελκύουν γυναίκες ανεξαρτήτως της ηλικίας τους και η εξωτερική τους εμφάνιση δεν αποτελεί κριτήριο για να τους επιλέξουν οι γυναίκες. Η δύναμη και η αξία τους είναι άμεσα συνδεδεμένη με την οικονομική τους κατάσταση και όχι τόσο με την επαγγελματική τους θέση. Ο οικονομικός πλούτος αποτελεί το κυριότερο χαρακτηριστικό τους σε βαθμό που συνθέτει την αρρενωπότητά τους. Επιδεικνύουν τον πλούτο τους και τα υλικά τους αγαθά (σπίτια, αυτοκίνητα) με σκοπό να δείξουν ποιοι είναι. Η ανώτερη εκπαίδευση δεν εκτιμάται τόσο όσο ο υλικός πλούτος¹⁰⁴.

Η εκπληκτική πλειοψηφία των γυναικείων ρόλων (83%) στερούνται ανώτερης εκπαίδευσης ενώ μόνο τέσσερις από τις έντεκα γυναίκες που αναφέρθηκε ότι εργάζονται παρουσιάζονται στους επαγγελματικούς τους χώρους. Οι γυναίκες παρουσιάζονται να έχουν περιορισμένη δράση στη δημόσια ζωή τους και το εκπαιδευτικό τους υπόβαθρο στο σενάριο είναι χαμηλό. Συνεπώς, γίνεται αντιληπτό ότι όχι μόνο αποτελεί πεδίο δράσης η δημόσια ζωή για τους άντρες αλλά επίσης ακόμα και ο περιορισμένος χώρος που δίνεται στο γυναικείο φύλο παρουσιάζεται ως «ξένο» για τις γυναίκες: επαγγελματική ζωή, χρηματικές συναλλαγές και πολιτικές ανησυχίες μοιάζουν να μην ταιριάζουν με το γυναικείο υπόδειγμα.

Όπως υποδεικνύουν τα αποτελέσματα της μελέτης, η ιεραρχική διαφοροποίηση μεταξύ των προφίλ των φύλων είναι τόσο εμφανής που διαμορφώνει μια στερεότυπη εικόνα της γυναικείας συμπεριφοράς. Αυτή η μελέτη δείχνει ότι υπάρχει συνοχή μεταξύ των στερεότυπων των φύλων στις αντιλήψεις των μαθητών με αυτά που προωθούν τα ΜΜΕ στη δημόσια ζωή. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι ενώ το προφίλ των ανδρών οικοδομείται επί της αρχής της ελευθερίας της βούλησης και της οικονομικής ανεξαρτησίας η Κύπρια γυναίκα παρουσιάζεται οικονομικά εξαρτώμενη από τους άντρες. Αυτό είναι συναφές με το γεγονός ότι εμφανίζεται κυρίως ως οικοκυρά με περιορισμένες επαγγελματικές προοπτικές. Η βασική διάκριση έγκειται στο γεγονός ότι η γυναίκα δεν έχει το δικό της «κέντρο» οικοδομεί και αναπροσαρμόζει την ταυτότητά της από νεαρή ηλικία μέχρι τα γεράματα μόνο σε σχέση με τα παιδιά και τον σύζυγο της και ανοικοδομεί μόνιμως τον εαυτό της ώστε να υπηρετεί τις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις που έχουν αυτές οι σχέσεις¹⁰⁵.

V.3 Ομοφοβία

Ο Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου ο οποίος είναι το νομικό σώμα που εκπροσωπεί τους νέους σε επίπεδο πολιτικής στην Κύπρο χάραξε την πρώτη στα χρονικά Εθνική Πολιτική για τη Νεολαία (2004) με σκοπό την αναβάθμιση του ρόλου των νέων στη δημόσια ζωή και τους μηχανισμούς λήψεως αποφάσεων¹⁰⁶. Κατά την ανασκόπηση της Πολιτικής για τη Νεολαία από τη Συμβουλευτική Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης¹⁰⁷ εξάχθηκαν τα ακόλουθα συμπεράσματα: ‘ η διεθνής ομάδα ανασκόπησης ενδιαφερόταν για την εν δυνάμει εκπροσώπηση και συμμετοχή των ‘μειονοτήτων’ της νεολαίας όπως οι νέοι με αναπηρίες ή οι νέοι ομοφυλόφιλοι, λεσβίες και αμφιφυλόφιλοι. Καθ’ όλη τη διάρκεια των δύο επισκέψεων στο νησί της διεθνούς ομάδας, οι ομάδες αυτές (οι οποίες αλλού συχνά ξεχωρίζουν) έλαμψαν διά της απουσίας τους. Ο Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου ενημέρωσε την ομάδα ότι υπήρχαν 41 ‘οργανώσεις νεολαίας’ για θέματα

¹⁰⁴ ο.π.

¹⁰⁵ Κουτσελίνη, Μ. & Αγαθαγγέλου, Σ. (2006). *Gender inequality in the Mass Media: Gender profile in public life*. Εργασίες του Έβδομου Διεθνούς Συνεδρίου της Διεθνούς Ακαδημίας Γλωσσολογίας, Συμπεριφορικές και Κοινωνικές Επιστήμες, Τόμος 17. Newport Beach, Καλιφόρνια, Νοέμβριος 2006.

¹⁰⁶ <http://www.youthboard.org.cy/default.asp?id=304> Ανακτήθηκε στις 18.09.2014

¹⁰⁷ Συμβούλιο της Ευρώπης (2007). *Πολιτική για τη Νεολαία στην Κύπρο: συμπεράσματα της διεθνούς ανασκόπησης του Συμβουλίου της Ευρώπης*. Εκδόσεις Συμβουλίου της Ευρώπης: Στρασβούργο. <https://book.coe.int/eur/en/national-youth-policies/6044-pdf-youth-policy-in-cyprus.html>

αναπηρίας και ασθενειών άλλες καθοδηγούμενες από τους ίδιους και άλλες από άλλους για αυτούς. Δεν υπήρχε όμως ούτε μια οργάνωση νεολαίας για τις ανάγκες των νέων με εναλλακτικό σεξουαλικό προσανατολισμό...» (σελ.57). Η Ομάδα Ανασκόπησης προβαίνει σε αριθμό συστάσεων για τη βελτίωση της Εθνικής Πολιτικής για τη Νεολαία στην Κύπρο περιλαμβανομένης και της Σύστασης 21: « Η διεθνής ομάδα ανασκόπησης αισθάνεται ότι ο Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου και άλλοι πρέπει να δώσουν μεγαλύτερη σημασία στις συγκεκριμένες ανάγκες των «μειονοτήτων» των νέων όπως αυτές με αναπηρίες ή με εναλλακτικό σεξουαλικό προσανατολισμό. Κατά τη συγγραφή της παρούσας Ανάλυσης Κατάστασης διαπιστώθηκε ότι υπάρχει τώρα μία οργάνωση νεολαίας η οποία εργάζεται για την καταπολέμηση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας¹⁰⁸ καθώς επίσης και μία ΜΚΟ η οποία εργάζεται για την προώθηση των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ στον γενικευμένο πληθυσμό συμπεριλαμβανομένων των νέων αλλά όχι στοχευμένα για τους νέους¹⁰⁹.

Το 2006 και το 2008 έγιναν δύο έρευνες από το Ευρωβαρόμετρο σε όλα τα Κράτη Μέλη της ΕΕ οι οποίες εξέταζαν το θέμα των διακρίσεων στην ΕΕ. Οι εκθέσεις τοποθέτησαν την Κύπρο στα χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με την ανοχή των ατόμων ΛΟΑΤ και τη συναίνεση για τους γάμους μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου¹¹⁰. Επιπρόσθετα, το 2006 η Επιτροπή Διοικήσεως οργάνωσε μια έρευνα για την ομοφυλοφιλία στην Κύπρο. Η μελέτη κατέδειξε ότι η κυπριακή κοινωνία παραμένει συντηρητική με χαμηλό επίπεδο ανοχής προς τον διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό και με προσήλωση προς τη διατήρηση των παραδοσιακών αρχών αναφορικά με τη σεξουαλικότητα και τους ρόλους των φύλων. Αυτή η ανοικτά ομοφοβική στάση είναι και ο κυριότερος λόγος που η πλειοψηφία των ατόμων ΛΟΑΤ στην Κύπρο προτιμούν να παραμείνουν «στην ντουλάπα» και φοβούνται «να βγουν έξω». Το γράμμα του νόμου είναι επίσης ενδεικτικό της κατάστασης που αντιμετωπίζουν οι ΛΟΑΤ στην Κύπρο. Ο όρος «σεξουαλικός προσανατολισμός» είναι παντελώς απών και όταν υπάρχει αναφέρεται ως «γενετήσιος προσανατολισμός»¹¹¹.

Παρόλο που περισσότεροι νέοι σήμερα σε σύγκριση με το παρελθόν συμφωνούν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός και τρόπος ζωής είναι προσωπικό ζήτημα του ατόμου και δε θα πρέπει να καταδικάζεται, λίγοι επιλέγουν να ζήσουν ένα ανοικτά ομοφυλοφιλικό τρόπο ζωής¹¹². Σε έρευνα που διεξήγαγε ο Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προσανατολισμού (ΚΣΟΠ)¹¹³ ένα σημαντικό ποσοστό νέων ανθρώπων (42%) συμφωνούν με τη δήλωση «Μια σεξουαλική σχέση μεταξύ δύο ατόμων του ίδιου φύλου είναι λάθος» ενώ σε ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε μαθητές από τον ΚΣΟΠ, 77% των ερωτηθέντων είπαν ότι «δεν είναι εντάξει» να «κάνεις σεξ με κάποιον που έχει το ίδιο φύλο με σένα». Διεξήχθη πρόσφατα μια συνοπτική μελέτη η οποία εξέταζε τις στάσεις του γενικού πληθυσμού σε σχέση με την ομοφυλοφιλία μετά από παράκληση της Επιτροπής Διοικήσεως. Τα αποτελέσματα αντανάκλασαν μια πολύ συντηρητική στάση καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων αξίωναν ότι οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου είναι πάντοτε λάθος (54%) ή κυρίως λάθος (26%) με ένα ελάχιστο

¹⁰⁸ http://prezi.com/p-cp_abrzije/rainbowyouth-cyprus/. Ανακτήθηκε στις 18.09.2014

¹⁰⁹ <http://www.acceptcy.org/>. Ανακτήθηκε στις 18.01.2015

¹¹⁰ Καγού, Μ., Χριστοφή, Α., & Επαμεινώνδα, Μ. (2011). Έκθεση για τον Σεξουαλικό Προσανατολισμό στην Κύπρο: Χαρτογράφηση του Κοινωνικοπολιτικού Κλίματος, Εμπειρίες και Ανάγκες. Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού & accept-LGBT Κύπρος: Λευκωσία

¹¹¹ ο.π.

¹¹² Smith H., (2001). Cyprus Divided over gay rights, στην εφημερίδα The Guardian

¹¹³ ASTRA, (2006). Η Φωνή των Νέων: Έκθεση για τη Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία και Δικαιώματα των Νέων της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων <http://www.astra.org.pl/youth/resources/publications.html>

ποσοστό του 3% να λένε ότι η ομοφυλοφιλία δεν είναι ποτέ λάθος¹¹⁴. Η μεγαλύτερες σε ηλικία ομάδες εμφανίζονταν ιδιαίτερα κατά της ομοφυλοφιλίας. Επίσης η πλειοψηφία των γονιών (85%) λένε ότι δε θα ενέκριναν το παιδί τους να είναι φίλος με ένα ομοφυλόφιλο άτομο¹¹⁵.

VI. Νομικό Πλαίσιο και Πλαίσιο Πολιτικής για τη ΣΑΥΔ και τους έφηβους στην Κύπρο

Η ΣΑΥΔ αναγνωρίζεται ως μέρος των οικουμενικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε πολλές διεθνείς συμβάσεις¹¹⁶ συμπεριλαμβανομένου και του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των ΗΕ το 1966 ως μέρος της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων¹¹⁷, και της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (UNCRC) που υιοθετήθηκε το 1989 στη Γενική Συνέλευση των ΗΕ¹¹⁸. Παρά την ύπαρξη αμέτρητων συνθηκών και συμβάσεων για την προώθηση των σεξουαλικών δικαιωμάτων ως ανθρώπινα δικαιώματα για ενήλικες και παιδιά οι οποίες έχουν υπογραφεί από την Κύπρο¹¹⁹ στην πραγματικότητα τα σεξουαλικά δικαιώματα παραμελούνται συχνά και παραμένουν εκτός των εθνικών νομοθεσιών και πολιτικών με αποτέλεσμα τα παιδιά να παραμένουν εξαιρετικά ευάλωτα στη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση και σε αναρίθμητα άλλα κακά.

Μέσα στα πλαίσια αυτής της συζήτησης για το νομικό πλαίσιο/ πλαίσιο πολιτικής για τη ΣΑΥΔ και τους έφηβους στην Κύπρο θα βασίσουμε τα επιχειρήματά μας στο βασικό διεθνές νομικό έγγραφο για τα παιδιά, τη Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (UNCRC) η οποία αναφέρεται ξεκάθαρα στη ΣΑΥΔ. Τα σεξουαλικά και αναπαραγωγικά δικαιώματα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των δικαιωμάτων των παιδιών και προκύπτουν άμεσα από ένα αριθμό άρθρων που περιλαμβάνονται στη Σύμβαση¹²⁰. Ο Paul Hunt (2004)¹²¹, ο Ειδικός Εισηγητής των ΗΕ για το δικαίωμα στην υγεία, έγραψε ότι δεν είχε καμία αμφιβολία ότι η ορθή κατανόηση των θεμελιωδών αρχών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και των υφιστάμενων προτύπων ανθρωπίνων δικαιωμάτων οδηγεί αναπόφευκτα στην αναγνώριση των σεξουαλικών δικαιωμάτων ως ανθρώπινα δικαιώματα. Τα σεξουαλικά δικαιώματα περιλαμβάνουν το δικαίωμα όλων των ατόμων να εκφράζουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό με τον δέοντα σεβασμό προς την ευημερία και τα δικαιώματα των άλλων χωρίς το φόβο της δίωξης, της στέρησης της ελευθερίας ή της κοινωνικής παρέμβασης βάσει της αντίληψης ότι η διαφορετικότητα αποτελεί θεμελιώδες χαρακτηριστικό της σεξουαλικότητας (UNESCO, 2009b)¹²².

¹¹⁴ Ψυλλίδης, Γ., (2002). Gays ruling 'too little, too late', στην εφημερίδα Cyprus Mail

¹¹⁵ Αλεξανδρινού Γ. (2006). Στην Ευρωπαϊκή Κύπρο η Ομοφυλοφιλία θεωρείται λάθος, στην εφημερίδα Πολίτης

¹¹⁶ YouAct, (2008). *Ευρωπαϊκός χάρτης νέων για τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και δικαιώματα: Μια προοπτική βασισμένη στα Δικαιώματα.*

http://www.youact.org/publications/small_img/Charter%20Sexual%20and%20Reproductive%20Health%20and%20Rights%20of%20Young%20People.pdf

¹¹⁷ <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf>

¹¹⁸ <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDGS/Volume%201/Chapter%20IV/IV-11.en.pdf>

¹¹⁹ Ηλεκτρονική Συλλογή των Συνθηκών των Ηνωμένων Εθνών, <http://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=4>

¹²⁰ Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. (20 Νοεμβρίου 1989 Ανακτήθηκε στις 18 Αυγούστου 2014, από την ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf>

¹²¹ Hunt, P. (16 Φεβρουαρίου 2004). *Ειδικός Εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών για το Δικαίωμα στην Υγεία.* Ανακτήθηκε στις 18 Αυγούστου 2014 από την ιστοσελίδα για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα:

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G04/109/33/PDF/G0410933.pdf?OpenElement>

¹²² UNESCO. 2009b. Διεθνής τεχνική καθοδήγηση: μια τεκμηριωμένη προσέγγιση για σχολεία, εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές σε θέματα υγείας. 2 τόμος. Παρίσι: Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών (ΟΥΝΕΣΚΟ).

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού επικυρώθηκε από την Κυπριακή Δημοκρατία από το 1991 (μετά την υιοθέτηση του Νόμου 243/1990) και υπερτερεί της οποιασδήποτε εθνικής νομοθεσίας. Η ενσωμάτωση της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού στο δημοτικό δίκαιο της Κυπριακής Δημοκρατίας δηλώνεται στον Νόμο 243 του 1990. Επιπρόσθετα, για να διασφαλιστεί ότι η Σύμβαση εφαρμόζεται ιδρύθηκε στην Κύπρο το 2007 ένα ανεξάρτητο σώμα για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού με τον διορισμό ενός Επιτρόπου για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού (ΕΠΑΠ)¹²³. Έτσι, τα πραγματικά δικαιώματα των παιδιών σε σχέση με τη σεξουαλική υγεία έχουν καθοριστεί και συμφωνηθεί (UNCRC) και ο μηχανισμός για τη διασφάλισή τους στην Κύπρο (ΕΠΑΠ) έχει εγκαθιδρυθεί. Όμως, συχνά, οι αρχές που προκύπτουν από τα διεθνή έγγραφα ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν ενσωματώνονται σε εθνικές νομοθεσίες και ως αποτέλεσμα η αποτελεσματική εφαρμογή τους είναι ελλιπής. Όπως δηλώνεται στην *Έκθεση της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού προς την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Σεπτέμβριος 2011)*: έχουν παρατηρηθεί διάφορα κενά σε σχέση με *‘την ενσωμάτωση διεθνών εγγράφων ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις εθνικές νομοθεσίες και την αναγνώριση και τον σεβασμό προς αυτά στην πράξη καθώς και την πλήρη εφαρμογή τους μέσω πρακτικών μέτρων που θα κάνουν τη διαφορά στη ζωή των παιδιών στην Κύπρο’*.

IV.1 Τα Σεξουαλικά Δικαιώματα μέσα στο Πλαίσιο των Δικαιωμάτων του Παιδιού

Γενικώς, το περιεχόμενο των σεξουαλικών δικαιωμάτων – το δικαίωμα στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία – είναι έκδηλα και άμεσα συνδεδεμένο με αρκετά άρθρα της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Η Σύμβαση προνοεί ότι όλα τα παιδιά **έχουν δικαίωμα στη ζωή και την ανάπτυξη (Άρθρο 6), την προστασία από τη σεξουαλική βία (Άρθρο 19), την πρόσβαση σε πληροφόρηση η οποία προωθεί την πνευματική και σωματική τους υγεία (Άρθρα 13 και 17) και ότι τα Κράτη έχουν την υποχρέωση να αναπτύξουν υπηρεσίες πρόληψης της υγείας, καθοδήγησης των γονέων και υπηρεσίες και κατάρτιση για θέματα οικογενειακού προγραμματισμού (Άρθρο 24)**. Προνοεί επίσης ότι τα παιδιά έχουν **δικαίωμα σε εκπαίδευση η οποία θα τα βοηθήσει να αναπτύξουν την προσωπικότητα, τα χαρίσματα και τις πνευματικές και σωματικές τους δεξιότητες (Άρθρο 29)**. Τα άρθρα που αναφέρονται πιο πάνω θα πρέπει να εφαρμόζονται βάσει των γενικών αρχών της Σύμβασης: **την αρχή της μη διάκρισης (Άρθρο 2), του συμφέροντος του παιδιού (Άρθρο 3), της συμμετοχής των παιδιών (Άρθρο 12) και της ελευθερίας της έκφρασης (Άρθρο 13)** οι οποίες υποστηρίζουν και περικλείουν περαιτέρω τα σεξουαλικά και αναπαραγωγικά δικαιώματα.

Η ιδιαίτερη απειλή του ιού HIV/AIDS προς το **Δικαίωμα των παιδιών για τη Ζωή και την Ανάπτυξη (Άρθρο 6)** αντιμετωπίζεται στο Γενικό Σχόλιο 3¹²⁴ της Επιτροπής για τον HIV/AIDS και τα δικαιώματα του παιδιού: *«Τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να μην τους αφαιρείται αυθαίρετα η ζωή καθώς και το δικαίωμα να επωφελούνται από οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές που τους επιτρέπουν να επιβιώσουν μέχρι την ενηλικίωση και να αναπτυχθούν με την ευρύτερη δυνατή έννοια της λέξης. Η κρατική υποχρέωση της πραγματοποίησης του δικαιώματος στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη τονίζει επίσης την ανάγκη να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στη σεξουαλικότητα καθώς επίσης και τις συμπεριφορές και τρόπους ζωής των παιδιών ακόμα και εάν αυτά δεν συμβαδίζουν με αυτά που η κοινωνία θεωρεί ως αποδεκτά κάτω από τις*

¹²³ <http://www.unicef.org/crc>

¹²⁴ Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο Αρ. 3, 2003, CRC/GC/2003/3, παράγραφος 11

επικρατούσες πολιτισμικές νόρμες για μια συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα. Από αυτή την άποψη, τα κορίτσια υποβάλλονται συχνά σε επιβλαβείς παραδοσιακές πρακτικές όπως ο πρώιμος και/ή καταναγκαστικός γάμος ο οποίος παραβιάζει τα δικαιώματα τους και τις καθιστά πιο ευάλωτες σε μόλυνση από τον ιό HIV επειδή τέτοιες πρακτικές συχνά διακόπτουν την πρόσβασή τους στην εκπαίδευση και την πληροφόρηση. Τα αποτελεσματικά προγράμματα πρόληψης είναι μόνο αυτά που αναγνωρίζουν τις πραγματικότητες στη ζωή των εφήβων ενώ αντιμετωπίζουν τη σεξουαλικότητα διασφαλίζοντας ίση πρόσβαση σε κατάλληλη πληροφόρηση, δεξιότητες ζωής και προληπτικά μέτρα».

Στο Γενικό Σχόλιο υπ αρ. 4¹²⁵ για την «Εφηβική υγεία και ανάπτυξη μέσα στο πλαίσιο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού» η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού προτείνει: «Υπό το φως των άρθρων 3, 17, και 24 της Σύμβασης, τα Συμβαλλόμενα Κράτη πρέπει να παρέχουν στους εφήβους πρόσβαση σε σεξουαλική και αναπαραγωγική πληροφόρηση συμπεριλαμβανομένης της πληροφόρησης για τον οικογενειακό προγραμματισμό και τα μέτρα αντισύλληψης, τους κινδύνους της εγκυμοσύνης σε νεαρή ηλικία, την πρόληψη κατά του HIV/AIDS και την πρόληψη και θεραπεία των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων (ΣΜΝ). Επιπλέον, τα Συμβαλλόμενα Κράτη πρέπει να διασφαλίζουν ότι έχουν πρόσβαση σε κατάλληλη πληροφόρηση ανεξαρτήτως της οικογενειακής τους κατάστασης και ανεξαρτήτως από το αν έχουν ή όχι τη συγκατάθεση των γονέων ή κηδεμόνων τους. Είναι απαραίτητο να βρουν τα κατάλληλα μέσα και μεθόδους για να παρέχουν πληροφόρηση η οποία είναι επαρκής και λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες και συγκεκριμένα δικαιώματα των εφήβων κοριτσιών και αγοριών».

Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική Βία (Άρθρο 10 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού)

Σύμφωνα με το Άρθρο 19 της ΣΔΠ, τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να προστατεύονται από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκονται υπό την επιμέλεια των γονέων τους ή του ενός από τους δύο, του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο τα έχουν εμπιστευθεί. Επιπλέον, το Κράτος είναι υπόχρεο να λαμβάνει όλα τα μέτρα (συμπεριλαμβανομένης της παροχής εκπαίδευσης) για την πρόληψη της σεξουαλικής βίας και την προστασία των παιδιών από αυτή. Το τρέχον νομικό πλαίσιο για την Ευημερία, Φροντίδα και Προστασία των Παιδιών είναι ισότιμο με τα συναφή διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα ιδιαίτερα μετά από την αναθεώρηση του νόμου το 2013 και 2014. Στην Έκθεσή της προς τα ΗΕ το 2011¹²⁶ η Επίτροπος σημείωσε ότι παραδόξως η Παράγραφος 54 του Περί Παιδιών Νόμου, η οποία απαγορεύει οποιαδήποτε μορφή σκληρότητας κατά των παιδιών κάτω των δεκαέξι προνοεί συγκεκριμένα ότι οι διατάξεις αυτές δε δύναται να ερμηνεύονται ως να επηρεάζουν 'το δικαίωμα οποιουδήποτε γονέα ή δασκάλου ή οποιουδήποτε προσώπου που έχει νόμιμα τον έλεγχο ή τη φροντίδα του παιδιού να τον ή την τιμωρεί'. Αυτή η ρήτρα έχει αφαιρεθεί από το Άρθρο 54 του Περί Παιδιών Νόμου το 2013¹²⁷, επιβάλλοντας επισήμως ότι ο νόμος περί των δικαιωμάτων των ενηλίκων, γονέων ή δασκάλων δεν υπερτερεί των δικαιωμάτων των παιδιών. Όμως, και μόνο η συμπερίληψη και ο αντίκτυπος μιας τέτοιας ρήτρας προηγούμενως είναι ενδεικτική του αγώνα

¹²⁵ Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο Αρ. 4, 2003, CRC/GC/2003/4, παρ. 28 και 33. Βλέπε επίσης παρ. 39 και 41. Για το πλήρες κείμενο των Γενικών Σχολίων βλέπε www.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm.

¹²⁶ Έκθεση της Επιτροπής για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού στην Κύπρο προς την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού: Συμπληρωματική έκθεση προς την 3^η και 4^η Περιοδική Έκθεση της Κύπρου, Σεπτέμβριος 2011

¹²⁷ <http://www.cygazette.com/Gazette.dll/%7BEAADFB35-0C18-4BBE-8249-37F5CD643873%7D/AppPgView?IssueNo=4393&PageNo=0&AppNo=1&PartNo=1&IssueDate=9/1/2009>

για κατανόηση και αποδοχή των δικαιωμάτων των παιδιών ως αναφαίρετα δικαιώματα και όχι ως δικαιώματα σε σύγκρουση με άλλα ανθρώπινα δικαιώματα, δηλαδή, μια έννοια των «γονικών δικαιωμάτων». Επιπλέον, παρά το γεγονός ότι η νομοθεσία απαγορεύει τις διακρίσεις βάσει διαφόρων αιτιών (μέσω της κύρωσης του Πρωτοκόλλου 12 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα) υπάρχουν πολλές συγκεκριμένου πεδίου νομοθεσίες που σχετίζονται με τα παιδιά και τους νέους οι οποίες δεν ενσωματώνουν τη γενική αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων. Αυτό που φαίνεται να αποτελεί πρόκληση είναι η πρακτική εφαρμογή αυτής της αρχής ειδικά στα σχολεία. Το γεγονός ότι ο σχολικός εκφοβισμός και ο σεξουαλικός εκφοβισμός αυξάνονται επιβεβαιώνει το γεγονός αυτό, πράγμα το οποίο εγείρει σοβαρές ανησυχίες για την αποτελεσματικότητα των μέτρων που λαμβάνονται για την αντιμετώπιση των διακρίσεων.

Η Προστασία των Παιδιών από την Έμφυλη Βία (Άρθρα 19 & 2 της ΣΔΠ)

Μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για την καταπολέμηση της βίας ενάντια στα κορίτσια στην Κύπρο είναι το γεγονός ότι το τρέχον νομοθετικό πλαίσιο και πολιτικές είναι σχεδιασμένα μόνο για την καταπολέμηση της «ενδοοικογενειακής βίας». Αξίζει να σημειωθεί ότι η Κύπρος διαθέτει ένα ισχυρό και πολύ περιεκτικό νομοθετικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας. Επίσης για την περίοδο 2010 -2013 εφαρμόστηκε Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης Διυπηρεσιακών Διαδικασιών που παρέχουν ένα πλαίσιο για τη συνεργασία τω συναφών υπηρεσιών στην καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας. Όμως το σύστημα που εφαρμόζεται για τη μεταχείριση υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας συνεχίζει να αντιμετωπίζει πολλές προκλήσεις. Οι κρατικές υπηρεσίες για την υποστήριξη και προστασία των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας δεν ανταποκρίνονται επαρκώς στις ανάγκες των θυμάτων συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας. Από τα παράπονα που υποβλήθηκαν στην Επίτροπο για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού είναι προφανές ότι η εφαρμογή της αναφερθείσας νομοθεσίας στερείται συνοχής, μιας πραγματικής διεπιστημονικής προσέγγισης και της αποτελεσματικής προστασίας των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας¹²⁸. Περαιτέρω, ο ορισμός της ενδοοικογενειακής βίας είναι ουδέτερος ως προς το φύλο με αποτέλεσμα οι γυναίκες και τα κορίτσια να μην αναγνωρίζονται ως τα βασικά θύματα αυτής της βίας και οι σχέσεις ισχύς των φύλων που διακυβεύονται μεταμφιέζονται σε βία ενάντια στις γυναίκες και τα κορίτσια. Καθώς όλες οι δημόσιες υπηρεσίες εργάζονται μέσα σε αυτό το πλαίσιο όπως καθορίζεται διά νόμου υπάρχει απόλυτη έλλειψη προοπτικής του φύλου στην πρόληψη και την παροχή υπηρεσιών.

Η βία μεταξύ οικείων συντρόφων (intimate partner violence, IPV), ο βιασμός και η σεξουαλική επίθεση σπανίως εμφανίζονται στον δημόσιο και πολιτικό λόγο και απουσιάζουν από το πολιτικό πλαίσιο. Παρά τη σημασία των στρατηγικών για την προσέγγιση των εφήβων μέσα από προγράμματα πρόληψης για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας, τα βασικά μέτρα πρόληψης σε σχέση με αυτήν απουσιάζουν ευρέως από πολιτικές και προγράμματα. Εν τη απουσία οποιασδήποτε πραγματικής κυβερνητικής δράσης στον τομέα της βασικής πρόληψης κατά της έμφυλης βίας, αριθμός ΜΚΟ (όπως ο Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προσανατολισμού και το Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου) εργάζονται συστηματικά με νέους στο εκπαιδευτικό σύστημα για να ευαισθητοποιήσουν και να πληροφορήσουν για θέματα που σχετίζονται με την έμφυλη βία.

¹²⁸ ο.π.

Η προστασία των παιδιών κατά της Σεξουαλικής Κακοποίησης/ Εκμετάλλευσης (Άρθρο 34 της ΣΔΠ)

Σύμφωνα με την ΣΔΠ όλα τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από όλες τις μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης. Συγκεκριμένα, το **Άρθρο 34** δηλώνει ότι *‘Για το σκοπό αυτό, τα Κράτη ειδικότερα παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν:*
α. Την παρακίνηση ή τον εξαναγκασμό των παιδιών σε παράνομη σεξουαλική δραστηριότητα.
β. Την εκμετάλλευση των παιδιών για πορνεία ή για άλλες παράνομες σεξουαλικές δραστηριότητες.
γ. Την εκμετάλλευση των παιδιών για την παραγωγή θεαμάτων ή υλικού πορνογραφικού χαρακτήρα.

Επιπρόσθετα προς την επικύρωση της ΣΔΠ, το Κοινοβούλιο επικύρωσε τη Σύμβαση Λανζαρότε, τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και Σεξουαλική Κακοποίηση¹²⁹ τον Νοέμβριο του 2014. Η Σύμβαση Λανζαρότε είναι το πιο εξελιγμένο και περιεκτικό νομικά δεσμευτικό έγγραφο σε διεθνές επίπεδο για την προστασία των παιδιών ενάντια στη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση. Το Άρθρο 23 της Σύμβασης ποινικοποιεί συγκεκριμένα την άγρα παιδιών για σεξουαλικούς σκοπούς (Διαδικτυακή Προσέγγιση και Συναναστροφή με σκοπό τη Σεξουαλική Κακοποίηση «grooming»). Το γεγονός αυτό αντανάκλα το αυξανόμενο ανησυχητικό φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών σε συναντήσεις με ενηλίκους τους οποίους είχαν αρχικά συναντήσει στον κυβερνοχώρο και συγκεκριμένα σε διαδικτυακούς χώρους συνομιλιών ή παιχνιδιών.

Η εθνική νομοθεσία για την Καταπολέμηση της Εμπορίας και Εκμετάλλευσης Προσώπων και της Προστασίας των Θυμάτων Νόμος θεσπίστηκε το 2007 και περιλαμβάνει διατάξεις κατά της σεξουαλικής εκμετάλλευσης ανηλίκων και της παιδικής πορνογραφίας. Παρά την ύπαρξη αυτών των νομοθεσιών δεν υπάρχει μηχανισμός για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων. Επιπλέον, μετά από σύσταση της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το αρμόδιο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων δεν έχει προχωρήσει ακόμα με την ίδρυση Εθνικής Επιτροπής η οποία θα συγκέντρωνε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών¹³⁰.

Τον Ιούλιο του 2014¹³¹ εγκρίθηκε στην Κύπρο εθνική νομοθεσία η οποία τροποποιεί το νομικό πλαίσιο για τη σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών και τη σεξουαλική πορνογραφία¹³². Η τροποποίηση αυτή καθιστά άμεσα και ξεκάθαρα το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού υπεύθυνο για τη διασφάλιση της πληροφόρησης των παιδιών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση αναφορικά με τους κίνδυνους της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης και τη διασφάλιση της παροχής των εργαλείων που θα τα βοηθούν να προστατεύονται μέσω μιας γενικής διαπαιδαγώγησης για τη σεξουαλικότητα η οποία να ανταποκρίνεται στην ηλικία και το αναπτυξιακό στάδιο των παιδιών. Η νομοθεσία αυτή είναι πολύ σημαντική γιατί είναι η μόνη νομοθεσία μέχρι στιγμής η οποία υποχρεώνει το Υπουργείο Παιδείας να παρέχει Περιεκτική Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση (ΠΣΔ) ως μέρος των μέτρων πρόληψης.

VI.2 Η Εμπλοκή της Κυπριακής Κυβέρνησης στην Προώθηση των Δικαιωμάτων του Παιδιού

¹²⁹ <http://www.childcom.org.cy/cer/cer.nsf/All/B09F6FC8A799C597C2257BAC00283789?OpenDocument&highlight=lanzarote>

¹³⁰ Έκθεση της Επιτροπής για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού στην Κύπρο προς την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού: Συμπληρωματική έκθεση προς την 3^η και 4^η Περιοδική Έκθεση της Κύπρου, Σεπτέμβριος 2011

¹³¹ <http://www.childcom.org.cy/cer/cer.nsf/all/.pdf>

¹³² Ο περί της Πρόληψης και της Καταπολέμησης της Σεξουαλικής Κακοποίησης, της Σεξουαλικής Εκμετάλλευσης Παιδιών και της Παιδικής Πορνογραφίας Νόμος του 2014 [L.91 (I)/2014]. *Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας Ν.91 (I) 2014*, σσ. 681-712.

Η αρμόδια εθνική αρχή για τη χάραξη και προώθηση της πολιτικής για τους νέους στην Κύπρο είναι ο Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου (ΟΝΕΚ) ο οποίος βρίσκεται υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού και είναι ένας ημικρατικός οργανισμός που ιδρύθηκε το 1994. Ο ΟΝΕΚ έχει συμβουλευτικό ρόλο ενώπιον της Βουλής των Αντιπροσώπων μέσω του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού¹³³. Το 2004 συντάχθηκε το πρώτο Πολιτικό Κείμενο για τη Νεολαία από τον ΟΝΕΚ (το «Λευκό Κείμενο»). Το έγγραφο αυτό υιοθετήθηκε το 2005 από την Υπουργική Επιτροπή του Υπουργείου Δικαιοσύνης ως επίσημο έγγραφο για τη Νεολαία. Το «Λευκό Κείμενο» δέχθηκε κριτική από το Συμβούλιο της Ευρώπης επειδή επικεντρωνόταν σε θέματα υγείας που σχετίζονται με τα ναρκωτικά και δεν προσέδιδε επαρκή σημασία σε άλλα σημαντικά ζητήματα όπως η Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία (ΣΑΥ)¹³⁴. Επίσης το Συμβούλιο της Ευρώπης προτείνει η αναθεώρηση του Λευκού Κειμένου να δώσει μεγαλύτερη σημασία στις μειονότητες ή στους περιθωριοποιημένους νέους και αναφέρεται συγκεκριμένα στους νέους με ειδικές ανάγκες και τους νέους με εναλλακτικό σεξουαλικό προσανατολισμό¹³⁵.

Όσον αφορά στη Βουλή των Αντιπροσώπων δεν υπάρχει συγκεκριμένη Κοινοβουλευτική Επιτροπή για τη Νεολαία ή τη ΣΑΥΔ. Οι υφιστάμενες κοινοβουλευτικές επιτροπές στις οποίες εξετάζονται κάποια θέματα ΣΑΥΔ είναι: 1) η Κοινοβουλευτική Επιτροπή για την Παιδεία, 2) η Κοινοβουλευτική Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις Ίσες Ευκαιρίες μεταξύ Ανδρών και Γυναικών και 3) η Κοινοβουλευτική Επιτροπή για την Υγεία. Όμως το γεγονός ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένη Κοινοβουλευτική Επιτροπή για τη Νεολαία εν τη απουσία Υπουργείου αφιερωμένου ειδικά στα θέματα νεολαίας δημιουργεί πρόβλημα στρατηγικής εφαρμογής της οποιασδήποτε πολιτικής αφορά στους νέους¹³⁶.

Εθνικά Σχέδια Δράσης

Εκτός από ένα Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Υγείας που αφορά στον ιό HIV/AIDS δεν υπάρχει άλλο εθνικό σχέδιο δράσης ή στρατηγική που να ασχολείται συγκεκριμένα με τη ΣΑΥ των νέων. Το εθνικό σχέδιο δράσης για τον HIV/AIDS (2010 – 2014) αναγνωρίζει ότι η ηλικιακή ομάδα μεταξύ 15 και 24 ετών διατρέχει ψηλό κίνδυνο αφού το ήμισυ όλων των νέων περιστατικών μόλυνσης με HIV στον κόσμο (2008) ανήκε σε αυτή την ηλικιακή ομάδα. Αναφέρει ότι πρέπει να δοθεί ειδική έμφαση σε αυτή την ηλικιακή ομάδα με στόχο την αύξηση του επιπέδου υιοθέτησης ασφαλών σεξουαλικών συμπεριφορών και υποστηρίζει ότι οι νέοι αυτής της ηλικιακής ομάδας πρέπει «να αναπτύξουν τις αναγκαίες δεξιότητες για την υιοθέτηση ασφαλούς σεξουαλικής και αναπαραγωγικής συμπεριφοράς», σε συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα μέρη όπως οι γονείς και οι δάσκαλοι¹³⁷. Αναφέρεται σε ενημερωτικά προγράμματα για νέους μεταξύ 15 και 24 ετών εντός και εκτός του εκπαιδευτικού συστήματος και στην αναγκαιότητα δημιουργίας φιλικών προς τους νέους υπηρεσιών. Το εθνικό σχέδιο τονίζει επίσης την ανάγκη για συγκέντρωση στοιχείων και για μείωση της προκατάληψης σε σχέση με τον HIV/AIDS. Αυτό το Σχέδιο Δράσης δεν εφαρμόζεται και δεν υπάρχουν εκθέσεις προόδου της εφαρμογής στην Κύπρο.

¹³³ www.youthboard.org.cy

¹³⁴ Δελτίο Χώρας για την Πολιτική Νεολαίας στην Κύπρο. Συμβούλιο της Ευρώπης. Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου www.youthboard.org.cy

¹³⁵ Συμβούλιο της Ευρώπης (2007). Πολιτική Νεολαίας στην Κύπρο: Συμπεράσματα της Διεθνούς Ανασκόπησης του Συμβουλίου της Ευρώπης. Στρασβούργο, Συμβούλιο της Ευρώπης.

¹³⁶ Συμβούλιο της Ευρώπης, (2009). *Εγχειρίδιο για την Πολιτική Νεολαίας: Πώς να αναπτύξετε μια εθνική πολιτική για τη Νεολαία*. Δημοσιεύθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης.

¹³⁷ Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης για τον ιό HIV 2010-2014, Υπουργείο Υγείας. Για την περίληψη <http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/CF448F565B5D3F99C22578B50027B5C3?Opendocument&print>

Δυστυχώς δεν υπάρχουν επίσημες πολιτικές ή σχέδια δράσης αναφορικά με την αντισύλληψη, την άμβλωση και τη ΣΑΥ σε σχέση με τους έφηβους (ή τους ενήλικες). Η Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση καθώς επίσης και τα θέματα κοινωνικού φύλου (στερεότυπα) έχουν συμπεριληφθεί στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Πρόληψη της Ενδοοικογενειακής Βίας 2010 – 2013 παρόλο που δεν ενσωματώνεται στο κείμενο αυτό έμφυλη αντίληψη της ενδοοικογενειακής βίας. Η Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση έχει συμπεριληφθεί ως ένα σημαντικό στοιχείο αναφορικά με τους στόχους της χώρας σε σχέση με την ενεργό γήρανση και την αύξηση του ποσοστού των γεννήσεων στο Προσχέδιο του Σχεδίου Δράσης για τη Δημογραφική και Οικογενειακή Πολιτική 2011 – 2015. Και πάλι ούτε αυτό το Σχέδιο Δράσης εφαρμόζεται.

Εθνική Νομοθεσία – Νόμιμες ηλικίες για Σεξ, Γάμο και Άμβλωση

Από το 2002 η νόμιμη ηλικία κατά την οποία μπορεί κανείς να κάνει σεξ είναι τα 17. Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτό άλλαξε από την προηγούμενη νόμιμη ηλικία των 16 για ετεροφυλοφιλικό σεξ και 18 για ομοφυλοφιλικό σεξ μετά από απαίτηση ακτιβιστών που επικαλούνταν τη διάπραξη διακρίσεων βάσει του σεξουαλικού προσανατολισμού. Για να επανορθώσουν την κατάσταση οι νομοθέτες επέλεξαν να αυξήσουν την ηλικία συγκατάθεσης για ετεροφυλοφιλικό σεξ από τα 16 στα 17 αντί να μειώσουν την ηλικία συγκατάθεσης για ομοφυλοφιλικό σεξ ώστε να είναι η ίδια με εκείνη που αφορούσε στο ετεροφυλοφιλικό σεξ¹³⁸.

Η νόμιμη ηλικία για γάμο είναι 18 ετών ή 16 ετών με τη συγκατάθεση του γονέα ή κηδεμόνα¹³⁹. Η νόμιμη ηλικία για άμβλωση δεν καθορίζεται ξεκάθαρα στον νόμο. Στην Κύπρο ο νόμος για τις αμβλώσεις είναι και επιτρεπτικός και περιοριστικός ταυτόχρονα. Ο Ποινικός Κώδικας όπως τροποποιήθηκε το 1986 (Νόμος 186)¹⁴⁰ επιτρέπει την άμβλωση εάν δύο γιατροί καλή τη πίστη είναι της γνώμης ότι η συνέχιση της εγκυμοσύνης θα έθετε σε κίνδυνο τη ζωή της εγκύου ή ότι θα προκαλείτο φυσική, πνευματική ή ψυχολογική βλάβη σε αυτή ή σε οποιοδήποτε υφιστάμενο τέκνο της, μεγαλύτερη από εκείνη που θα προκαλείτο αν δεν τερματιζόταν η εγκυμοσύνη ή ότι υπάρχει ουσιαστικός κίνδυνος ότι αν γεννιόταν το παιδί θα έπασχε από τέτοιες σοβαρές σωματικές ή ψυχολογικές ανωμαλίες που θα ήταν σοβαρά ανάπηρο. Ο Ποινικός Κώδικας επιτρέπει επίσης την άμβλωση όταν η εγκυμοσύνη προκύπτει από βιασμό. Στην πραγματικότητα «η πνευματική και ψυχολογική βλάβη» ερμηνεύεται γενικώς ως να περιλαμβάνει και κοινωνικοοικονομικούς λόγους¹⁴¹. Υπάρχουν ασυμβατότητες σε αυτούς τους νόμους οι οποίες έχουν περιέλθει στην προσοχή της Επιτροπής Νομοθεσίας η οποία εξετάζει τώρα το ζήτημα.

Δικαιώματα ΛΟΑΤ

Η Κύπρος ήταν η τελευταία ευρωπαϊκή χώρα που αποποινικοποίησε τις ομοφυλοφιλικές πράξεις μεταξύ συναινούντων ανδρών – μόλις το 1998 και μετά από μεγάλη πίεση από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Αυτό έγινε μετά από μια μακρά δικαστική μάχη που ξεκίνησε το 1989 ο ακτιβιστής και επικεφαλής του Απελευθερωτικού Κινήματος Ομοφυλοφίλων Κύπρου (ΑΚΟΚ), κύριος Αλέκος Μοδινός. Η αλλαγή στη νομοθεσία προκάλεσε μεγάλες συζητήσεις εκείνη την εποχή και αντιμετώπισε σημαντική αντίσταση από την Ελληνορθόδοξη Εκκλησία. Κληρικοί και υποστηρικτές της εκκλησίας έκαναν διαδηλώσεις έξω από τη Βουλή για αρκετές μέρες κατά της αποποινικοποίησης των ομοφυλοφιλικών πράξεων μεταξύ ανδρών. Η νέα νομοθεσία συνέχισε να θεωρείται ότι δημιουργούσε διακρίσεις καθώς η ομοφυλοφιλική συνουσία

¹³⁸ <http://www.cyprus-mail.com/July/12/news5.htm>

¹³⁹ Ο Περί Γάμου Νόμος 2003.104(I)/2003

¹⁴⁰ www.un.org/esa/population/publications/abortion/doc/cyprus1.doc

¹⁴¹ ο.π.

καθοριζόταν ως «σαρκική γνώση παρά φύση» και τροποποιήθηκε μετά από απαιτήσεις των ακτιβιστών το 2000. Το 2002 η ηλικία για τη συγκατάθεση για ομοφυλοφιλικές σχέσεις μειώθηκε από 18 σε 17 για να είναι η ίδια με την ηλικία συναίνεσης για ετεροφυλοφιλικές σχέσεις (η οποία αυξήθηκε από προηγουμένως που ήταν 16) ⁶. Η Νομοθεσία πριν το 1998 δεν αναφερόταν σε λεσβιακές σχέσεις. Εν αντιθέσει με την ανδρική ομοφυλοφιλία, οι λεσβιακές σχέσεις δεν έχουν ποτέ καταδικαστεί από και ούτε καν αναφέρονται στη κυπριακή νομοθεσία.

Παρά τις τροποποιήσεις που έγιναν στους νόμους δεν έχουν αλλάξει και πολλά στην καθημερινή ζωή των ομοφυλόφιλων στην Κύπρο ούτε ακόμα και σήμερα. Λίγα ομοφυλόφιλα άτομα απαιτούν ενεργά τα δικαιώματά τους ενώ οι δηλώσεις που έγιναν από τον Αλέκο Μοδινό το 2001 ότι «οι ομοφυλόφιλοι φοβούνται τόσο πολύ να παραδεχτούν ποιοι είναι που εξαναγκάζονται να ζουν μη υγιείς διπλές ζωές, συνήθως με πολλούς διαφορετικούς συντρόφους» ¹⁴² συνεχίζουν να ισχύουν και σήμερα σε μεγάλο βαθμό. Η δημόσια αποδοκιμασία της ομοφυλοφιλίας και η πίεση από την οικογένεια για μια (ετεροφυλοφιλική) οικογενειο-κεντρική ζωή παραμένουν ισχυρές δυνάμεις ¹⁴³. Το δικαίωμα της ίσης αναγνώρισης ενώπιον του νόμου παραμένει ως θέμα αφού η νομοθεσία για τη νομιμοποίηση του Συμφώνου Συμβίωσης δεν έχει θεσπιστεί.

VI.3 Παρεμβάσεις μέσω του Αναλυτικού Προγράμματος της Αγωγής Υγείας

Περιεκτική Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση

Η πρόσφατη Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση (2010 – 2011) έχει επιφέρει αρκετές αλλαγές στο Υποχρεωτικό Εκπαιδευτικό Αναλυτικό Πρόγραμμα σε όλα τα εκπαιδευτικά επίπεδα οι οποίες εφαρμόστηκαν το 2012. Στη Δημοτική Εκπαίδευση (ηλικίες 6-11) ορισμένες έννοιες και θέματα της Σεξουαλικής και Αναπαραγωγικής Υγείας συμπεριλαμβάνονται στην Αγωγή Υγείας στο κεφάλαιο *Δημιουργία και Βελτίωση του Κοινωνικού Εαυτού* (3.3). Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση τα θέματα ΣΑΥ καλύπτονται διαθεματικά μέσα από τη Βιολογία και την Αγωγή Υγείας και πάλι στο κεφάλαιο *Δημιουργία και Βελτίωση του Κοινωνικού Εαυτού*. Η παρακολούθηση του μαθήματος της Αγωγής Υγείας είναι υποχρεωτική για όλους τους μαθητές εκτός από τις δύο τελευταίες τάξεις του Λυκείου. Οι μαθητές της 5^{ης} και 6^{ης} τάξης του Λυκείου (ηλικίες 16/17) μπορούν να παρακολουθήσουν αν το επιθυμούν το επιλεγόμενο μάθημα της Οικογενειακής Αγωγής που διδάσκεται μέσα στα πλαίσια του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας.

Η ΠΣΔ βοηθά τους νέους να αναπτύξουν τις κατάλληλες δεξιότητες ώστε να μπορούν να αναγνωρίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους αναφορικά με τη Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία (ΣΑΥ) και να λαμβάνουν αποφάσεις προς όφελος της ΣΑΥ και συνεπώς προς όφελος της ευημερίας της ευρύτερης κυπριακής κοινωνίας. Η εισαγωγή της Αγωγής Υγείας στα σχολεία στην Κύπρο από το 2012 η οποία περιλαμβάνει θέματα ΣΑΥ αποτελεί σημαντικό βήμα για τη διασφάλιση του δικαιώματος στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Άλλες σημαντικές πτυχές της ΠΣΔ πρέπει τώρα να αντιμετωπιστούν όπως η ποιότητα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, η παροχή από το αρμόδιο Υπουργείο κοινών κατευθυντήριων γραμμών για τους εκπαιδευτικούς, η παροχή εκπαιδευτικών ευκαιριών προς τους εκπαιδευτικούς και η εποπτεία και αξιολόγηση του προγράμματος και των αποτελεσμάτων του.

¹⁴² Smith H., (2001) Cyprus Divided over gay rights, στην εφημερίδα *The Guardian*

¹⁴³ Ψυλλίδης, Γ. (2002) Gays ruling 'too little, too late', στην εφημερίδα *Cyprus Mail*

Οι έφηβοι (88%) δηλώνουν ότι όταν έχουν κάποιο ερώτημα/πρόβλημα σε σχέση με τα ζητήματα σεξουαλικότητας συνήθως παίρνουν πληροφόρηση από φίλους, 30% παίρνουν πληροφόρηση από γιατρό/νοσοκόμα/ειδικό και μόνο 14% από κάποιο οργανισμό/κλινική. Το σημαντικότερο είναι ότι ο γιατρός/νοσοκόμα/ειδικός αναγνωρίζεται από αυτούς ως ο καλύτερος τρόπος λήψης ορθών πληροφοριών. Η Επιτροπή για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού έχει δημοσιοποιήσει τη θέση της η οποία προωθεί το δικαίωμα των παιδιών για πρόσβαση σε υπηρεσίες πληροφόρησης και συμβουλευτικές υπηρεσίες ανεξαρτήτως της ύπαρξης γονικής συγκατάθεσης¹⁴⁴.

VII. Συμπεράσματα/Συστάσεις

Η εικόνα που σχηματίζεται σε σχέση με τη σεξουαλική υγεία των εφήβων στην Κύπρο είναι ζοφερή. Οι έφηβοι έχουν έλλειψη γνώσεων σε θέματα σύλληψης, αντισύλληψης, σεξουαλικής υγείας, σεξουαλικής βίας, σεξουαλικών δικαιωμάτων και κοινωνικού φύλου. Επίσης δεν έχουν πρόσβαση σε φαρμακευτική αντισύλληψη και ιατρικές υπηρεσίες χωρίς τη συγκατάθεση των γονέων τους και καμία αξιόπιστη πηγή στην οποία να μπορούν να προστρέξουν σε σχέση με τα ζητήματα αυτά. Η μόνη αντισύλληψη στην οποία έχουν πρόσβαση είναι το προφυλακτικό που πωλείται σε περίπτερα και φαρμακεία. Ο δημόσιος τομέας δεν προσφέρει υπηρεσίες οικογενειακού προγραμματισμού. Υπάρχουν παιδιά που υποβάλλονται σε σεξουαλικό εκφοβισμό στα σχολεία καθώς επίσης και σε ομοφοβική βία με αποτέλεσμα πολλά να αισθάνονται ανασφάλεια στο σχολείο. Η σεξουαλική πορνογραφία αυξάνεται με την εμφάνιση συγκεκριμένων υποθέσεων στην Κύπρο καθώς επίσης και υποθέσεων διαδικτυακής προσέγγισης και συναναστροφής με σκοπό τη σεξουαλική κακοποίηση (child grooming) και σεξουαλικής εκμετάλλευσης μέσω του διαδικτύου. Τα παιδιά πρέπει να είναι ευαισθητοποιημένα για να μπορούν να αναγνωρίζουν τις πράξεις σεξουαλικής κακοποίησης και να αντιδρούν προς αυτές. Πρέπει επίσης να γνωρίζουν ποιες αρχές είναι υπεύθυνες για τέτοιες περιπτώσεις ή ποιος είναι ο ρόλος και οι ευθύνες τους¹⁴⁵. Τα παιδιά υπόκεινται σε μη ρεαλιστικά στερεότυπα ομορφιάς μέσα από τα ΜΜΕ τα οποία επηρεάζουν την εικόνα που έχουν για το σώμα τους και τη συχνότητα της εμφάνισης διατροφικών διαταραχών (ειδικά μεταξύ των κοριτσιών)- αυτό συμβαίνει κατά την εφηβεία, κατά τη διαδικασία ανακάλυψης και δημιουργίας της σεξουαλικής ταυτότητας. Επιπλέον, ο αριθμός των περιστατικών βιασμού και ενδοοικογενειακής βίας αυξάνεται πράγμα που υποδεικνύει τις αυξανόμενες ανισότητες μεταξύ των φύλων αφού αυτά τα εγκλήματα είναι κατά κύριο λόγο έμφυλη βία.

Η Πολιτική για τη Νεολαία στην Κύπρο δίνει έμφαση στην υγεία και την πρόληψη κατά της χρήσης ναρκωτικών χωρίς να αναφέρεται ρητά στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία. Το θέμα της σεξουαλικότητας των νέων συχνά αγνοείται εντελώς. Παρά τους όρους εντολής του Υπουργείου Παιδείας να παρέχει περιεκτική σεξουαλική διαπαιδαγώγηση αυτή δεν έχει ακόμα εφαρμοστεί αποτελεσματικά. Παρόλο που η πρόληψη κατά της σεξουαλικής κακοποίησης έχει συμπεριληφθεί στους στόχους της Αγωγής Υγείας στο σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα, το εκπαιδευτικό σύστημα των δημόσιων σχολείων δε φαίνεται να επαρκεί για την παροχή των αναγκαίων γνώσεων και δεξιοτήτων στα παιδιά και τους έφηβους

¹⁴⁴Επιτροπή για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού (2014). *Θέση της Επιτροπής αναφορικά με την πρόσβαση παιδιών στις Συμβουλευτικές Υπηρεσίες του Οργανισμού Νεολαίας Κύπρου χωρίς τη συγκατάθεση του ενός ή και των δύο γονιών (1 Ιουλίου 2014)*. www.childcom.org.cy.

¹⁴⁵ Έκθεση Γραφείου Επιτρόπου για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού προς το Συμβούλιο της Ευρώπης αναφορικά με την Εκστρατεία Ένα στα Πέντε

ώστε να μπορούν να προστατεύονται από τους κινδύνους της σεξουαλικής κακοποίησης¹⁴⁶. Το να συνεχίσουμε να αγνοούμε το θέμα της σεξουαλικότητας των παιδιών/εφήβων ελπίζοντας ότι θα εξαφανιστεί δεν αποτελεί πλέον επιλογή – ειδικά λόγω της αυξανόμενης χρήσης των τεχνολογιών πληροφορικής και των κοινωνικών δικτύων.

Ενδεικτικό της συμπεριφοράς ‘αγνοήστε το και θα περάσει’ είναι το γεγονός ότι υπάρχει έλλειψη στατιστικών στοιχείων στην Κύπρο αναφορικά με σημαντικά αποτελέσματα – έχουμε ελάχιστη ή καθόλου γνώση για την έκταση του θέματος της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης, των αμβλώσεων και του ποσοστού σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών από ενήλικες αλλά και από άλλα παιδιά. Μόνο και μόνο επειδή δε συγκεντρώνουμε στοιχεία για τα θέματα αυτά και για αυτό δε διαθέτουμε ακριβή γνώση της έκτασης του φαινομένου δε σημαίνει ότι δεν υπάρχει ούτε και ότι μπορούμε να προσποιούμαστε ότι δεν υπάρχει. Ο αυξανόμενος αριθμός περιπτώσεων σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών (συμπεριλαμβανομένης της χρήσης παιδιών σε πορνογραφικό υλικό στο διαδίκτυο) εγείρει ερωτηματικά για το κατά πόσον η υφιστάμενη νομοθεσία και θεσμικό πλαίσιο είναι επαρκή για την επιτυχή προστασία των παιδιών κατά της σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Η έλλειψη οποιωνδήποτε διαθέσιμων στοιχείων αποτελεί σοβαρή ανησυχία. Σύμφωνα με τη Στέλλα Κυριακίδου, Γενική Εισηγήτρια για τα Παιδιά στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΚΣΣΕ) «για να αξιολογήσουμε την κατάσταση στην Κύπρο πρέπει να εξετάσουμε τις υφιστάμενες μεθοδολογίες, τρόπους και δομές συγκέντρωσης στοιχείων για τη σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών. Χωρίς ακριβή στοιχεία δεν μπορούμε να εγγυηθούμε ότι οι συστάσεις πολιτικής για νομοθετικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις θα είναι επιτυχείς¹⁴⁷».

Η σεξουαλικότητα είναι φυσικό και αναπόσπαστο μέρος όλων των ανθρώπων από τη στιγμή που γεννιούνται. Γι’ αυτό η μάθηση για τη σεξουαλικότητα είναι μια δια βίου διαδικασία· τα μηνύματα για τη σεξουαλικότητα στέλνονται συνεχώς είτε άμεσα είτε έμμεσα μέσω τις κοινωνικής αλληλεπίδρασης και εμπειρίας. Είναι σημαντικό αυτή η άτυπη διαδικασία μάθησης να συμπληρώνεται από την επίσημη εκπαίδευση η οποία θα παρέχει μαθησιακές ευκαιρίες κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης των ατόμων. Οι νέοι χρειάζονται και την άτυπη και την επίσημη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση· τα δύο αυτά δεν πρέπει να συγκρούονται· συμπληρώνουν το ένα το άλλο. Από τη μία οι νέοι χρειάζονται αγάπη, χώρο και υποστήριξη στο καθημερινό κοινωνικό τους περιβάλλον για να αναπτύξουν τη σεξουαλική τους ταυτότητα και από την άλλη χρειάζεται επίσης να αποκτήσουν συγκεκριμένες γνώσεις, στάσεις και δεξιότητες για τις οποίες παίζουν σημαντικό ρόλο οι επαγγελματίες. Οι κυριότεροι επαγγελματίες στην παροχή πληροφόρησης και εκπαίδευσης είναι τα σχολεία· τα εκπαιδευτικά βιβλία, φυλλάδια και CD-ROM· οι εκπαιδευτικές ιστοσελίδες στο διαδίκτυο, τα εκπαιδευτικά προγράμματα στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση και οι εκπαιδευτικές εκστρατείες και τέλος όσοι παρέχουν (ιατρικές) υπηρεσίες¹⁴⁸.

Σύμφωνα με τον Kirby (1995)¹⁴⁹ τα αποτελεσματικά εκπαιδευτικά προγράμματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης προωθούν την ξεκάθαρη ενίσχυση των ατομικών αξιών και των ομαδικών κανόνων που είναι κατάλληλα για την ηλικία και την εμπειρία των μαθητών και παρέχουν ευκαιρίες εξάσκησης των

¹⁴⁶ ο.π.

¹⁴⁷ Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης <http://assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-EN.asp?newsid=4690&lang=2&cat=133>

¹⁴⁸ ΠΟΥ Περιφερειακό Γραφείο για την Ευρώπη και Ομοσπονδιακό Κέντρο για την Αγωγή της Υγείας (BZgA), (2010). *Πρότυπα για τη Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση στην Ευρώπη*, Κολωνία

¹⁴⁹ Kirby, D. (1995). Sex and HIV/AIDS education in schools. *BMJ*, 311, 403.

επικοινωνιακών και διαπραγματευτικών δεξιοτήτων για την αύξηση της αυτοπεποίθησης. Όπως σε όλους τους τομείς της παιδείας, η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση πρέπει να προσαρμόζεται στις διάφορες ηλικιακές ομάδες και κουλτούρες και επιπρόσθετα οι διδακτικές στρατηγικές πρέπει να διαφοροποιούνται και να είναι ευέλικτες ώστε να ανταποκρίνονται στις διαφορετικές ανάγκες των μαθητών και μαθητριών¹⁵⁰. Η πληροφόρηση και η διαπαιδαγώγηση για τη σεξουαλικότητα πρέπει να είναι διαθέσιμες στα παιδιά και τους νέους κάθε ηλικίας και οι παρεμβάσεις θα πρέπει να είναι κατάλληλες για την ηλικία και το επίπεδο ωριμότητας της ομάδας στόχου. Για παράδειγμα η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση νεαρών παιδιών θα πρέπει να εστιάζεται σε πτυχές της σεξουαλικότητας που είναι συναφείς με την ανάπτυξή τους (π.χ. συναισθήματα, πως μοιάζει το σώμα και ποιος είναι ο ρόλος του σώματος)¹⁵¹.

Παρόλο που κάθε άνθρωπος είναι σεξουαλικό ον από τη γέννησή του αυτό δε θα πρέπει να νομιμοποιεί με οποιοδήποτε τρόπο τη σεξουαλικοποίηση των παιδιών για εκμετάλλευση από ενήλικες. Είναι σημαντικό να αναγνωρίζεται ότι κάθε άνθρωπος είναι σεξουαλικό ον συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών ώστε οι ανάγκες των παιδιών σε σχέση με την αναπτυσσόμενη σεξουαλικότητά τους να γίνονται αντιληπτές και να αντιμετωπίζονται. Ως κοινωνία έχουμε ευθύνη να παρέχουμε στους νέους τις πληροφορίες και δεξιότητες που χρειάζονται για να λαμβάνουν ενημερωμένες αποφάσεις για τη σεξουαλικότητά τους ώστε να μπορέσουμε να τους βοηθήσουμε να δημιουργήσουν θετικές και σεβαστές σχέσεις¹⁵². Αντί να προσποιούμαστε άγνοια πρέπει να σχεδιάσουμε και να εφαρμόσουμε παρεμβάσεις που προστατεύουν τη σεξουαλική υγεία των εφήβων. Ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για να το κάνουμε αυτό είναι η διασφάλιση της εφαρμογής της ενότητας της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στο αναλυτικό πρόγραμμα της Αγωγής Υγείας όπως εγκρίθηκε στην Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και ορίστηκε νομικά. Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση ΔΕΝ διδάσκει στα παιδιά πώς να κάνουν σεξ· για την ακρίβεια έρευνες καταδεικνύουν ότι τα παιδιά που λαμβάνουν περιεκτική σεξουαλική διαπαιδαγώγηση αρχίζουν αργότερα να είναι σεξουαλικώς δραστήρια και έχουν μικρότερο αριθμό σεξουαλικών συντρόφων¹⁵³ καθώς επίσης και αυξημένη γνώση και δεξιότητες για την αντισύλληψη. Επίσης η αυξημένη χρήση αντισύλληψης σχετίζεται με χαμηλότερα ποσοστά αμβλώσεων¹⁵⁴.

Το ερώτημα που εγείρεται, μετά από όλα αυτά τα στοιχεία που τεκμηριώνουν το κοινωνικό και ατομικό όφελος της περιεκτικής σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είναι ‘γιατί δεν εφαρμόζεται στην Κύπρο;’ Η απάντηση παραμένει ακόμα άγνωστη.

¹⁵⁰ Munoz, V. 23 Ιουλίου 2010). *Εκθεση του Ειδικού Εισηγητή των Ηνωμένων Εθνών για το Δικαίωμα στην παιδεία*. Ανακτήθηκε στις 18 Αυγούστου 2014 από: http://www.right-to-education.org/sites/right-to-education.org/files/resource-attachments/UNSR_Sexual_Education_2010.pdf

¹⁵¹ Διεθνής Ομοσπονδία Οικογενειακού Προγραμματισμού, Ευρωπαϊκό Δίκτυο (IPPF, EN; 2006). Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση στην Ευρώπη – Οδηγός Πολιτικών και Πρακτικών <http://www.ippfen.org/en/Resources/Publications/Sexuality+Education+in+Europe.html>

¹⁵² Kirby, D., Laris, B. A., Rollieri, L. (2005). Impact of Sex and HIV Education Programs on Sexual Behaviors of Youth in Developing and Developed Countries. FHI Youth Research Working Paper, No 2. Family Health International, Youth Net Program: Research Triangle Park, NC.

¹⁵³ Kirby, D. (2000). School-based interventions to prevent unprotected sex and HIV among adolescents. In J. L. Peterson & R. J. DiClemente (Eds.), *Handbook of HIV prevention*. (pp.103-127). NY: Kluwer Academics/Plenum Publishers.

¹⁵⁴ Kirby, D. (2001). *Emerging Answers: Research Findings on Programs to Reduce Teen Pregnancy*: National Campaign to Prevent Teen Pregnancy.